

Verzonden: 9/30/2022 4:42:06 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED].

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Ja je zou ruimte kunnen huren bij buurlanden

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

De vogels hebben vaak veel moeite om de rotorbladen te ontwijken, geef deze een kleur dat het zichtbaar wordt

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Ja de veiligheid moet goed worden ingevuld denk maar aan sabotage

Recent hebben we de aanslagen gezien op gasleidingen in de Oost zee.

Verzonden: 10/10/2022 5:52:59 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: ██████████

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: ██████

Straat: ██████████

Huisnummer: ██████

Postcode: ██████████

Woonplaats: ██████████

Land: Nederland

Telefoonnummer:

E-mailadres: ██████████@██████████.m

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

De te onderzoeken routes in het MER hebben een gemene deler en dat is dat ze een kwetsbaar gebied doorkruisen. De voorgestelde keuzes zijn kiezen tussen de beste van de slechtste. Gezien alle huidige ontwikkelingen op gebied van de bescherming van het wereld erfgoed Waddenzee, Natura 2000 ben ik van mening dat industrialisering van het gebied ten noorden van de Wadden eilanden en de daarvoor benodigde infrastructuur in de vorm van kabels en leidingen over het wad geen pas heeft. Met groot bravour wordt dark sky de wadden gepromoot. Bestaande windmolens ten westen van de eilanden brengen daar feitelijk al een eind aan. Denk aan de horizon vervuiling van deze projecten ten noorden van de Waddeneilanden en de ecologische schade die de voorgestelde routes over het wad met zich mee brengen. Ik pleit er voor dat men beter een route over de Noordzee die aansluiting vindt op bestaande infra van andere parken in overweging zou kunnen nemen.

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Horizon vervuiling en ecologische schade op korte termijn. het doorkruisen van eilanden en geulenstelsels op het wad dienst ten allentijden voorkomen te worden. Met de komst van meerdere parken op zee wordt ook de ecologische schade zichtbaar. De blootstelling aan elektromagnetische velden door de kabels heeft bijvoorbeeld invloed op de ontwikkeling van bodemleven. Dit mag en kan niet plaatsvinden in de Waddenzee welke bekend staat als kraamkamer van de Noordzee. <https://www.visserij.nl/2022/05/02/kabels-voor-offshore-windparken-maken-kreeften-slechte-zwemmers/>

<https://www.waddenzee.nl/themas/natuur>. Het is niet te begrijpen dat een Waddenvereniging zich met hand en tand verzet tegen nieuwe gaswinning boven het wad maar de aanleg van de infrastructuur voor de windparken door het wad kennelijk goed vindt.

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Een breed gedragen onderzoek waarbij in kaart gebracht wordt in hoeverre er draagkracht is voor windparken boven de Wadden (en op andere plaatsen). Onder de noemer van een groene ideologie wordt kwetsbare natuur geïndustrialiseerd. Van lange termijn visie lijkt bijna geen sprake. Onderhoud, partiele vervanging maar ook 'end of lifetime' na 30 jaar maakt dat over de duurzaamheid, emissievoordelen of CO2 neutraliteit van deze projecten op zee te twisten valt. Immers is de eigenaar van het windpark verplicht om 'end of lifetime' of na einde van de vergunning (40 jaar) alles te verwijderen. Ziet u voor zich hoeveel bewegingen en bodemberoeringen er nodig zijn om deze projecten aan te leggen, te onderhouden en vervolgens weer te verwijderen en dat alles in slechts veertig jaar? De natuur krijgt gedurende deze periode geen schijn van kans om zich te herstellen van de negatieve impact die het project heeft. Nog niet genoemd wat er tijdens de 'life time' van een windmolen en tijdens ontmanteling allemaal mis kan

gaan en schade kan toebrengen aan het aquatische milieu. Het lijkt wel of de overheid bedrijfsblind is voor eigen onderzoeken waar al in aangetoond is dat het bouwen van grote windmolenparken op zee de maatschappij meer kost dan het oplevert, ook als je de effecten op milieu en gezondheid meerekent. <https://nos.nl/artikel/706554-5-miljard-schade-door-windmolens>.
<https://weblog.wur.nl/uitgelicht/bescherming-natuur-windparken-op-zee/>. Bezint eer ge begint!

Verzonden: 10/11/2022 8:31:45 AM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

NB. Deze indiener beschikt niet over een e-mailadres

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Ik heb bezwaar tegen het trace door Engelsman Plaat door Schiermonnikoog en door Ameland. De andere routes vind ik een aantasting van het wad vogelrustgebied en van het Groningse land. De Engelsman Plaat heeft door de pleistocene laag een beschermende functie voor Schiermonnikoog.

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-

Verzonden: 10/11/2022 8:35:00 AM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Dertig jaar geleden is er vergunning verleend voor gaswinning op 10 kilometer ten noorden van de Wadden. Daarbij is in het kader van de MER de aanleg van een tunnel onderzocht waardoor de gasbuis en later ook eventueel andere leidingen gevoerd kunnen worden. Door deze tunnel botsen de getijden tussen het Wad en de Noordzee. De stroming van het wad wordt beschadigd de in- en uitgangen van de tunnel zodanig, dat de leidingen bloot komen te liggen en na verloop van tijd opnieuw ondergebaggerd zouden moeten worden. Om deze reden is dit plan destijds verworpen.

Ik wil antwoord op de vraag waarom dit verworpen plan nu opnieuw in ongewijzigde vorm weer op tafel ligt en de MER van dertig jaar geleden genegeerd wordt.

Verzonden: 10/11/2022 7:35:36 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens: Werkgroep Horizon

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Er is eerder gesproken over een Gebiedsfonds waarin € 160 mln in zou worden gestort. Dat geld was bedoeld voor verduurzaming in Groningen en het gehele Waddengebied.

Ik wil dat dit in het gehele Programma Aansluiting Wind op Zee wordt meegenomen zodat het meer inhoud krijgt voor de verduurzaming van dit gebied.

Verder ben ik geïnteresseerd in de jongste briefwisseling met Duitsland over de clustering van kabels in een tunnel in het Eems-Dollard gebied. De jongste informatie die ik kan vinden dateert van 2019. Gezien de recente ontwikkeling verwacht ik dat er meer informatie beschikbaar is. Ik wil het gehele proces graag volgen voor onze werkgroep en de Waddenvereniging.

Verzonden: 10/11/2022 7:48:11 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Ja, het beheerplan. Het huidige beheerplan Waddenzee loopt in 2022 af. Dat geldt ook voor de Noordzeekustzone. Hier staan alle activiteiten in met bijbehorende kaartmateriaal. Als je tracées gaat vaststellen voor de aansluiting Wind op Zee, kom je ontegenzeggelijk de beheerplannen tegen. Ik vraag hier nadrukkelijk aandacht voor.

Ik maak me zorgen over wat er allemaal gebouwd wordt ten Noorden van Schiermonnikoog: windparken en gaswinningslocaties. Er is veel 'verkeer' over water. De boten kunnen schade toebrengen aan het gebied. Ook voor de veiligheid vraag ik nadrukkelijk aandacht.

Verzonden: 10/11/2022 7:53:43 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED].

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

De route door de Eems is de enige juiste route: daar kan je altijd bij de kabels. In dat gebied is al zoveel bodemberoering. De aansluiting van wind op zee kan daarom het beste daar.

Het gebied tussen het Wantij van Schiermonnikoog en het Wantij van Rottum is het enige stuk pure natuur tussen Den Helder en Esbjerg. We moeten het gebied met rust laten omdat beroering van de bodem schade toebrengt aan de natuur en de zandplaten. Het is voor de natuur niet goed de bodem verder te beroeren: het is belangrijk om de natuur zijn gang laten gaan.

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-

Verzonden: 10/11/2022 9:13:29 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Nee

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Wat mij betreft kunnen de kabels/leidingen door het eiland worden gegraven mits de bewoners hiervoor een jaarlijkse vergoeding ontvangen.

Verzonden: 10/12/2022 6:14:08 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Ik denk dat gespreide aanleg van de leidingen vanwege de veiligheid een alternatief is dat zeker onderzocht moet worden. Gezien de huidige situatie in de wereld, kunnen we vaststellen dat een bom of een sabotage voldoende is om de stroomvoorziening totaal te vernietigen. Een concentratie in het Eemshavengebied lijkt mij erg kwetsbaar. Bij een verstoring moeten er meerdere wegen zijn om de stroomvoorziening voor ons land veilig te stellen .

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-

Verzonden: 10/12/2022 6:18:34 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED].

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Op de eerste plaats wil ik kwijt dat ik positief over dit plan ben.

Ik zou willen laten onderzoeken of er mogelijkheden zijn om de eilanden direct aan te sluiten op het windpark, waardoor Ameland in 2030 zelfvoorzienend kan zijn. Stroom van windparken is het antwoord op winnen van gas voor langere tijd.

Ik zie in de toekomst ook waterstofleidingen: kunnen die leidingen ook meteen meegenomen worden in de aansluiting van Wind op Zee naar de eilanden? Ik zie het waterstofnetwerk al wel ingetekend in Noord-Friesland en Noord-Groningen. Als de eilanden ook van dit netwerk kunnen profiteren hoef je maar één keer onder het eiland door te gaan. Liever een keer graven dan meerdere keren achtereenvolgens graven.

Verzonden: 10/15/2022 5:17:45 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

nu niet van toepassing

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Nu niet van toepassing

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Tijdens de publieksavond in het kader van PAWOZ is benoemd dat het streven is om bij de windparken energie op te slaan in waterstof. Dat geproduceerde waterstof zou dan vervoerd worden door het bestaande netwerk van gasleidingen in de Noordzee.

Naar mijn mening vormt de afgegeven vergunning aan ONE-Dyas voor gaswinning en het gebruik van het gasnetwerk gedurende 35 jaar, een beperking voor het op zee produceren van waterstof en het transporteren van dat waterstof door hetzelfde gasnetwerk.

Nu de vergunning aan ONE-Dyas een looptijd heeft van 35 jaar is dat m.i. een streep door de rekening voor het transport van waterstof door het gasnetwerk.

Zou het ministerie van EZK nog bezwaar kunnen maken tegen de door EZK afgegeven vergunning? Klinkt vreemd, maar is een kwestie van prioriteit.

Of kan de termijn van de vergunning aan ONE-Dyas verkort worden tot bv. 2030?

Graag reactie.

UITHUIZERMEEDEN, 24 oktober 2022

Reactie op het programma PAWOZ - Eemshaven

In het Concept Aansluiting Wind op Zee - Eemshaven (26 sept. 2022) worden zestien routes voorgesteld voor het aanleggen van kabels naar windparken op zee. Wij wonen in het gedeelte waar de aanlanding van de routes IV, V, VII en XI is geprogrammeerd en zijn dus betrokkenen. Hierbij een aantal punten van onze zienswijze:

Ten eerste. Een aantal routes gaat gedeeltelijk door het vasteland heen. Dat mag niet gebeuren. Het is niet uit te leggen dat vruchtbare landbouwgrond wordt opgeofferd aan ondergrondse kabels terwijl in Afrika elke 48 seconden een mens sterft door honger. Het kan jaren duren voordat de bodem is hersteld. Het gaat dus niet om één oogst die verloren gaat, maar om meerdere. In Noord-Groningen vindt hoogwaardige voedselproductie plaats, graan, hoogwaardige poot aardappelen, die ook naar Afrika gaan, suiker en nog veel meer.

Ten tweede. Het aanleggen van hoogspanningskabels ondergronds brengt risico's voor de gezondheid met zich mee. Agrariërs lopen gezondheidsrisico's. Wanneer zij de hele dag en 's avonds het land aan het bewerken zijn, worden zij voortdurend blootgesteld aan magnetische velden. De stroom die door de ondergrondse kabels gaat, veroorzaakt een magneetveld. De grond schermt het magneetveld niet af, dus is er boven de grond ook een magneetveld aanwezig. Het is niet voor niets dat sinds 2005 in Nederland een voorzorgsbeleid geldt. De rijksoverheid wil niet dat er nieuwe hoogspanningskabels dichtbij woningen komen. Achtergrond hiervan is dat de Wereldgezondheidsorganisatie en de Gezondheidsraad aanwijzingen zien voor een verband tussen de langdurige blootstelling aan magneetvelden met deze sterkten en de kans op leukemie bij kinderen tot 15 jaar. Op 29 juni 2022 heeft de Gezondheidsraad het advies uitgebracht om blootstelling aan magnetische velden uit voorzorg zo laag mogelijk te houden. In 2018 heeft de Gezondheidsraad geconcludeerd dat er ook voor hersentumoren aanwijzingen zijn voor een oorzakelijk verband met de blootstelling, zij het dat deze zwakker zijn dan bij leukemie.

Over hoogspanningslijnen die ondergronds worden aangelegd heeft de Gezondheidsraad in 2007 het volgende gezegd:

'Wanneer hoogspanningslijnen ondergronds worden aangelegd (er wordt dan van "kabels" gesproken) zal de veldsterkte die ze op het maaiveld veroorzaken, veranderen. De elektrische velden worden daarbij vrijwel geheel afgeschermd, maar dat geldt niet voor de magnetische velden. Of en hoeveel de magnetische veldsterkte gereduceerd wordt door de lijnen ondergronds te leggen, is onder meer afhankelijk van hoe diep ze worden ingegraven. **Indien de kabels niet al te diep liggen kan de magnetische veldsterkte op het maaiveld in een smalle strook direct boven de kabels zelfs toenemen ten opzichte van de veldsterkte onder bovengrondse lijnen.**' Want het magneetveld op stahoogte direct bóven een ondergrondse hoogspanningskabel, is sterker dan op stahoogte onder de draden van de overeenkomstige bovengrondse hoogspanningslijn.

Op 18 april 2018 heeft de Gezondheidsraad het eerste deeladvies een Kernadvies Hoogspanningslijnen en gezondheid deel 1 uitgebracht. Hierin staat bovendien: 'De raad geeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat in overweging om het voorzorgbeleid uit te breiden naar ondergrondse elektriciteitskabels en andere bronnen van langdurige blootstelling aan magnetische velden uit het elektriciteitsnetwerk, omdat magnetische velden *niet tegengehouden worden door bodem of bouwmaterialen.*'

Er zijn immers al langer aanwijzingen dat kinderen die in de buurt hoogspanningslijnen wonen een hogere kans hebben om leukemie te krijgen dan andere kinderen.

De staatssecretaris van IenW heeft vervolgens aan de Gezondheidsraad gevraagd de huidige stand van wetenschap in kaart te brengen over de relatie tussen het leven in de buurt van hoogspanningslijnen en gezondheidsrisico's. Want hoogspanningslijnen zijn een bron van extreem laagfrequentie elektromagnetische (ELF-EM) velden. De Gezondheidsraad zal in de twee volgende deeladviezen inzoomen op de relatie tussen verschillende vormen van kanker bij volwassenen en het wonen in de buurt van hoogspanningslijnen en **de relatie tussen neurodegeneratieve ziekten (zoals de ziekte van Alzheimer) en het wonen in de buurt van hoogspanningslijnen.**

Ten derde. In het adviesrapport van Lysias op 19 oktober 2020 aan de minister van EZK en de Tweede Kamer, staat dat Lysias beveelt aan dat het bevoegd gezag in bestemmingsplannen en bij de vergunningverlening voor nieuwe projecten het aspect magneetvelden, bij alle netcomponenten, meeweegt in de bredere ruimtelijke afweging, zoals deze wordt beoogd in het kader van de Omgevingswet. **Voorts schrijft Lysias aan de minister dat 'het realiseren van nieuwe gevoelige bestemmingen hier minder wenselijk en zou alleen aan de orde moeten zijn als het niet anders kan. Vanuit het voorzorgprincipe bevelen wij aan om voor de binnenste AMM-afstand (afweging mogelijke maatregelen) vanuit het Rijk het advies te geven hier gevoelige bestemmingen zoveel als redelijkerwijs mogelijk te vermijden. Dit betekent dat bij het mogelijk maken van gevoelige bestemmingen binnen de binnenste AMM-afstand er sprake zal moeten zijn van zwaarwegende argumenten (lees 'noodzaak').'** AMM-afstanden zijn vaste afstanden vanaf een magneetveldbron.

Aangezien er goede alternatieve routes zijn, namelijk de kabelroutes die rechtstreeks vanaf de windparken op zee aanlanden in de Eemshaven, moeten de hoogspanningskabels in het tracé Eemshaven Oost (de routes Meeuwenstaart, Oude Westereems en Horsborngat) worden gelegd. Daar liggen nu ook kabels en dat is een route waarvan de technische en milieu aspecten reeds bekend zijn.

Verzonden: 10/26/2022 8:59:13 AM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Grondeigenaar

(Mede) namens:

Organisatie: Grondeigenaar

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Ik ben van mening dat het tracé over de eigen gronden van de Rijksoverheid moet lopen: het tracé Rottum.

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Nee, niet als het door mij voorgestelde tracé wordt gekozen.

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Nee, niet als het door mij voorgestelde tracé wordt gekozen.

Verzonden: 10/26/2022 8:51:06 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens: lid van de Windmolenstichting

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Gezien het aantal ongelukken dat gebeurt op de zuidelijke scheepvaartroute langs de Wadden (o.a.) afgevallen scheepscontainers, is mijn voorstel dat de zuidelijke route wordt gebruikt als ruimte voor windparken zodat doorgaande scheepvaart (en de ongelukken) niet meer voorkomen.

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-

Verzonden: 10/28/2022 4:59:19 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Ik ben van mening dat de windparken niet nodig zijn. Als er geen wind is, is er geen stroom.

Een Thorium reactor zou een betere oplossing zijn. De kosten daarvan bedragen € 1,5 tot € 2 miljard. Ze passen in een container en je kunt ze plaatsen waar stroom nodig is. Een infrastructuur is niet nodig. Ik wil dat dit meegenomen wordt in dit onderzoek.

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-

Verzonden: 10/28/2022 5:01:21 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Er is naar mijn mening maar een route die voor aansluiting in aanmerking komt en dat is de route rechtstreeks naar de Eemshaven, niet over land (de routes I, II, III, IV en V)

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-

Verzonden: 10/28/2022 5:04:24 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Ik ben van mening dat de kabel niet onder landbouwgrond door mag gaan, omdat de landbouwgrond zich na het graven niet herstelt. De invloed van het zoute water blijft achter en herstelt niet. De kabel zou beter door de kwelder kunnen lopen: als je in de kwelder graaft, herstelt de zee de kwelder weer.

Verzonden: 10/28/2022 5:13:23 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: ██████████

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: -

Straat: ██████████

Huisnummer: █

Postcode: ██████████

Woonplaats: ██████████

Land: Nederland

Telefoonnummer: ██████████

E-mailadres: ██████████

Als: Maatschap

(Mede) namens: ██████████

Organisatie: ██████████

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Ik heb een andere opmerking die niet onder een van de drie genoemde onderwerpen valt.

Op het adres ██████████, komen uitnodigingen voor bijeenkomsten zoals deze vanavond in Pieterburen. Op dat adres woont echter niemand. De post voor ██████████ moet naar adres: ██████████. Wilt u dit adres aanpassen?

Verzonden: 10/28/2022 5:15:59 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED].

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Naar mijn mening is de beste route direct naar de Eemshaven. Ik zie hierin voordelen in de snelheid van aanleg van het kabeltracé.

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-

Verzonden: 10/28/2022 5:18:47 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s): [REDACTED]

Voorletters: [REDACTED]

Straat: [REDACTED]

Huisnummer: [REDACTED]

Postcode: [REDACTED]

Woonplaats: [REDACTED]

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Particulier

(Mede) namens:

Organisatie:

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

-

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Nee, ik vind dat zo snel mogelijk moet worden begonnen met de aansluiting van de wind op zee. We komen nog voor zoveel verrassingen te staan en we hebben energie nodig. Of dat nu elektriciteit is of waterstof, energie is nodig.

Verzonden: 11/2/2022 8:18:50 AM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: Postbus

Huisnummer: 18

Postcode: 9700 AA

Woonplaats: Groningen

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Overheid

(Mede) namens:

Organisatie: Waterschap Noorderzijlvest

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Geen opmerkingen

91493961_8227803_138442--28102022.pdf

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Zie onze brief

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Zie onze brief

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt "PAWOZ c-NRD"
Postbus 111
9200 AC DRACHTEN

Groningen 2 november 2022
Ons kenmerk Z/22/057349
Contactpersoon [REDACTED]
Uw e-mail van 25 oktober 2022
Uw kenmerk -
Bijlage(n) -

Onderwerp: Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau PAWOZ - Eemshaven

Geachte heer of mevrouw,

Op 25 oktober ontvingen wij van plaatsvervangend Directeur Directie Realisatie Energietransitie, [REDACTED], namens de Minister voor Klimaat en Energie bericht over de terinzagelegging van de concept-Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) PAWOZ – Eemshaven. Daarin wordt waterschap Noorderzijvest uitgenodigd te reageren met als doel het aanscherpen van de concept-NRD. Van die mogelijkheid maken wij graag gebruik.

Waterschap Noorderzijvest is zowel ambtelijk als bestuurlijk nauw betrokken bij de plannen voor aansluiting van de opgewekte energie op zee in de Eemshaven. Het waterschap benadrukt het belang van grootschalige windparken als enige goed schaalbare manier om de CO₂-uitstoot snel terug te dringen.

Opwekken van voldoende duurzame energie is cruciaal voor de toekomstagenda van Groningen en voor het economisch perspectief van Noord-Nederland. Na beëindiging van de gaswinning is dat van nationaal belang.

Het waterschap stelt zich op het standpunt dat, gelet op het hiervoor genoemde, wij als regionale overheid worden betrokken bij de besluitvorming om te komen tot een voorkeursalternatief. En dat wij daarin als gelijkwaardige partner optreden ten opzichte van het Rijk.

Daarom vinden wij het van belang dat de milieueffecten van het aanlanden van kabels, per route goed worden onderzocht en beschreven.

Het voorliggende concept-NRD is compleet en zorgvuldig opgesteld document. Het resultaat van een al langer lopend en breed opgezet traject.

Ten aanzien van Tabel 5-3 Voorlopig Beoordelingskader voor het MER verzoeken wij u om nog het volgende toe te voegen:

- Onder 'Effecten op land, Bodem en water op land, Oppervlaktewater': 'Invloed op de waterkwantiteit' toevoegen, zowel voor de wateraanvoer als de waterafvoer. Ook kan het criterium 'Toename verharding' worden meegenomen onder dit criterium, in plaats van als zelfstandig criterium.
- Onder 'Effecten op land, Bodem en water op land, Waterkeringsveiligheid': het criterium 'Aantal kruisingen met waterkeringen' veranderen in 'Kruisingen en nabijheid van waterkeringen'.
- Onder 'Effecten op land, Bodem en water op land, Gebruiksfuncties': het criterium 'Aantal kruisingen met watergangen' veranderen in 'Kruisingen en nabijheid van watergangen en peilregelende kunstwerken'.

Met deze aanvullingen als aanvulling kunnen wij instemmen met NRD.

Hebt u hierover nog vragen? Neemt u gerust contact op met [REDACTED], telefoonnummer [REDACTED], e-mailadres [REDACTED]

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

namens het Dagelijks Bestuur van
het waterschap Noorderzijlvest

Verzonden: 11/3/2022 8:51:52 AM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: Amstelveenseweg

Huisnummer: 760

Postcode: 1081 JK

Woonplaats: Amsterdam

Land: Nederland

Telefoonnummer:

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Bedrijf

(Mede) namens:

Organisatie: Buitengaats C.V.

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Zie bijlage 1

91517154_8231972_20221101_Zienswijze_c-NRD_PAWOZ-Eemshaven.pdf

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Zie bijlage 1

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Zie bijlage 1

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt Net op zee Ten noorden van de Waddeneilanden
Postbus 248
250 AE Voorschoten

BUITENGAATS C.V.
AMSTELVEENSEWEG 760
1081 JK AMSTERDAM
THE NETHERLANDS
TEL: +31 (0)20 7230000
INFO@GEMINIWINDPARK.NL
WWW.GEMINIWINDPARK.NL

IBAN: NL34ABNA0500634505
VAT: 8238.69.817.B.01
KVK: 01177150

Inzake: Zienswijze c-NRD PAWOZ-Eemshaven

Amsterdam, 1 november 2022

Geachte heer, mevrouw,

Gemini waardeert het voortraject inclusief de verschillende informatiebijeenkomsten in voorbereiding op de publicatie van de Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) Programma Aansluiting Wind op Zee (PAWOZ) – Eemshaven.

Middels deze zienswijze bevestigt Gemini haar positie die zij zowel tijdens de verschillende informatiebijeenkomsten inzake PAWOZ-Eemshaven als in haar eerdere zienswijzen inzake de NRD en IEA voor het Net op Zee Ten Noorden van de Wadden (TNW) reeds onder de aandacht heeft gebracht:

Kort samengevat zijn dit de volgende punten:

1. Gemini wil graag dat haar export en interconnector kabels niet gekruist worden door de export kabels voor PAWOZ-Eemshaven, dit wegens veiligheids, onderhouds en financiële beweegredenen. Mocht er desondanks gekozen worden voor een tracéalternatief waarbij de export kabels van Gemini gekruist worden, dan verzoeken wij u om een voorwaarde in de kavelbesluit op te nemen waarin gesteld wordt dat de vergunninghouder een voor Gemini acceptabele kruisingsovereenkomst zal moeten sluiten met Gemini, waarbij o.a. Gemini's kabels onderlangs gekruist dienen te worden, om de toegankelijkheid van haar kabels te kunnen blijven garanderen.
2. Gemini wil dat er een minimale afstand van 500 meter zal worden gerespecteerd tussen haar wind turbines, export en interconnector kabel en de nog aan te leggen exportkabels voor PAWOZ-Eemshaven. Mocht er desondanks gekozen worden om deze afstand niet te respecteren, dan verzoeken wij u om een voorwaarde in de kavelbesluit op te nemen waarin gesteld wordt dat de vergunninghouder een voor Gemini acceptabele nabijheidsovereenkomst zal moeten sluiten met Gemini.

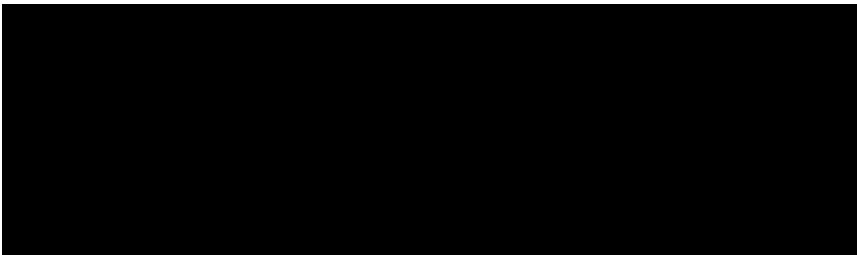
3. Een aantal voorgestelde kabelroutes lopen via de Eemsgeul, net als een groot aantal andere kabels, waaronder Cobra, NorNed en de Gemini export kabels. Gemini betwijfelt sterk of hier ruimte is voor additionele exportkabels voor Eemshaven-PAWOZ (zie ook punt 1 en 2) zonder dat dit nadelige gevolgen heeft voor de reeds bestaande tracés. Dit wordt verder benadrukt door het feit dat de morfologie in dit gebied zeer dynamisch is gebleken. Dit vergroot de kans op onderhoudswerkzaamheden als gevolg van het (onverwacht) afnemen van de begraafdiepte. Deze werkzaamheden worden sterk bemoeilijkt indien deze uitgevoerd moeten worden ter plekke van kabelkruisingen of dicht bij elkaar liggende kabels. Gemini vraagt dan ook om dit aspect mee te nemen in de beoordeling van de tracéalternatieven.

Gemini verzoekt u om de hiervoor genoemde punten bij de besluitvorming te betrekken en hoopt daarbij dat aan haar zienswijze tegemoet wordt gekomen.

Gemini is graag bereid tot een nadere toelichting op bovenstaande zienswijze. Tot slot wordt het zeer op prijs gesteld wanneer Gemini ten aanzien van de verdere gang van zaken op de hoogte wordt gehouden.

Hoogachtend,

Buitengaats C.V. en ZeeEnergie C.V., hierbij vertegenwoordigd door Buitengaats Management B.V. en ZeeEnergie Management B.V., op hun beurt vertegenwoordigd door,

Verzonden: 11/7/2022 5:59:41 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: ██████████

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: ██████

Straat: ██████████

Huisnummer: █

Postcode: ████████

Woonplaats: ██████████

Land: Nederland

Telefoonnummer: ████████████████████

E-mailadres: ██

Als: Eigenaar landbouwgronden

(Mede) namens: ██

████████████████████

████████████████████

Organisatie: ██

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Ja, de leiding kan recht door zee en het trace "Oost" doet het minste schade aan natuur en onze exclusieve landbouw gronden.

De tunnel is natuurlijk een goede optie, laat deze bij het aansluitpunt beginnen, boven de grond komen.

Aanleg ten noorden van de zeedijk, door de hoge kwelder is ook een optie, hierbij wordt de natuur het minst geschaad en blijft de 35 km landbouwgrond onaangeroerd. Zeker goedkoper in aanleg!

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Er is een milieueffect op landbouwgrond die niet is meegenomen. De schade van aanleg door landbouwgrond is eeuwig durend. De van nature gegroeide polder wordt door zo'n grote ingreep onherstelbaar beschadigd. Hierdoor is er geen rendabele landbouw meer mogelijk. Dit zijn jaarlijkse kosten die door EZ dienen te worden vergoed.

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

-Precariorechten voor de grondeigenaren waar de leiding doorheen komt.

-Gebruik maken van Hydride-techniek, zodat de energie op een eenvoudige manier verplaatst kan worden.

-Geen leidingen aanleggen door hoogwaardige landbouwgronden, het geeft te veel schade aan de voedselvoorziening voor Nederland en de hele wereld, omdat er veel uitgangsmateriaal wordt geteeld.

-Er zijn voldoende hierboven genoemde alternatieven.

-Kortom, we maken bezwaar dat de leidingen door onze gronden komt!

Verzonden: 11/8/2022 11:52:09 AM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: Postbus 90

Huisnummer: 60

Postcode: 8860 AB

Woonplaats: Harlingen

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: info@waddenvereniging.nl

Als: Maatschappelijke organisatie

(Mede) namens: Natuurmonumenten

Het Groninger Landschap

Natuur en Milieufederatie Groningen

Organisatie: Waddenvereniging et al

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

zie brief

91612424_8249778_Inspraak_PAWOZ_HGLNMGMWV_def.pdf

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

zie brief

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

zie brief

Aan: Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt "PAWOZ c-NRD"
Postbus 111
9200 AC Drachten

Datum: Harlingen, 8 november 2022

Kenmerk: WV 22054

Betreft: Reactie op concept-nota Reikwijdte en Detailniveau (c-NRD) Programma Aansluiting Wind op Zee (PAWOZ)- Eemshaven.

Geachte Minister Jetten,

Mede namens de Natuur en Milieufederatie Groningen, Het Groninger Landschap en Natuurmonumenten wil de Waddenvereniging graag van de mogelijkheid gebruik maken om een formele reactie te geven op de nu voorliggende concept-NRD voor PAWOZ. Met dien verstande dat wij goed beseffen hoe groot en omvangrijk de opgave voor de energietransitie van Nederland is. Daarom ook zal er in toenemende mate noodzaak zijn duurzame energie die is opgewekt op de Noordzee (stroom en/of waterstof) op een betrouwbare en robuuste manier aan te landen.¹ Voor zover dat mogelijke aanlanding in Eemshaven betreft, wordt deze opgave in het PAWOZ in de steigers gezet. Maar het is na 2031 mogelijk dat ook andere locaties aan de kust voor aanlanding in aanmerking komen of zullen komen.

Een paar zaken vallen ons op die we in deze fase aan u willen melden.

1. Vooruitgang

Allereerst is het goed om te zien dat de aanbevelingen van de Waddenacademie en het advies van het Omgevingsberaad Waddengebied over eerdere voorstellen voor aanlanding van groene stroom er toe geleid hebben dat er nu een goed overzicht ligt van mogelijke routes, technieken en tracés. Dat verdient een compliment! Ook is het goed om te merken dat 'taboes uit het verleden' met

¹ Dat blijkt ook al uit uw kamerbrief. (zie: [Kamerbrief over windenergie op zee 2030-2050 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#))

betrekking tot samenwerking met Duitsland voor het onderzoeken en mogelijk vergunnen van een route onder een bestaande vaargeul in het Eems-Dollard gebied geslecht lijken te zijn.

2. Voorkom schade aan de natuur

Ten tweede zijn wij van mening dat dat het ook in dit kader nuttig is om te blijven herhalen dat in de 'Agenda voor het Waddengebied 2050' een duidelijk rijksbeleid verwoord is gericht op voorkomen van schade aan de natuur. Daar sluiten wij ons volledig bij aan en uit de voorliggende c-NRD PAWOZ blijkt dat een aantal routes, met name de varianten door het wantij of door of langs gesloten gebieden haaks lijken te staan op het rijksbeleid om schade aan de natuur te voorkomen. Voor ons is helder en duidelijk dat iedere ingreep die in de Waddenzee schade kan veroorzaken voorkomen dient te worden. De staat van instandhouding van de beschermde natuur in de Waddenzee is immers veelal ongunstig.²

Met betrekking tot het doorsnijden van het Referentiegebied merken we op dat dat gebied een belangrijke rol speelt in het beleid tot bescherming van de Waddenzee. Mogelijke doorkruising van dit gebied maakt het vergelijken van 'ongeschonden stukken natuur' met 'natuur waar bodemberoering plaatsvindt' wellicht onbetrouwbaar waardoor geen goed en betrouwbaar wetenschappelijk inzicht gekregen kan worden over mogelijke schade aan de zeebodem door bijvoorbeeld het vissen met wekkerkettingen of andere bodemberoerende technieken. Het verdient in dat licht dus aanbeveling doorkruising van het Referentiegebied zoveel mogelijk te voorkomen. Het lijkt er op dat bij boring van een kabeltunnel verstoring van het tussenliggende wadoppervlak (dus ook de referentiegebieden) voorkomen kan worden.

In het advies van de Wadden Academie werd nog expliciet gewezen de juridische verplichtingen uit het Werelderfgoed verdrag en andere verdragen die onder druk komen te staan door de in kaart gebrachte natuureffecten. Het verdient aanbeveling om in het MER deze juridische verplichtingen helder in kaart te brengen. Waarbij wij er ook nadrukkelijk van uit gaan dat het Rijk daarbij het voorzorgprincipe als 'leitmotiv' gebruikt.

3. Voorkom verlies maatschappelijk draagvlak energietransitie

Ten derde valt het ons op dat het advies van het Omgevingsberaad Waddengebied (d.d. 21/10/2021) waarbij de Eemshaven-oost-variant (route 2) de voorkeur heeft, niet in de c-NRD is terug te vinden. Wel is in de c-NRD recht gedaan aan het advies om alternatieven in beeld te houden. In de c-NRD zien we niets terug dat recht doet aan de door ons gedeelde zorgen van het OBW over het draagvlak voor de doelstelling van het programma indien gekozen wordt voor een route met meer negatieve

² Dit is overigens ook helder beschreven in de c-NRD, p. 37.

ecologische effecten die maatschappelijke weerstand zal oproepen en daarmee vertraging kan veroorzaken door juridische procedures en andere interventies (de route Schier om precies te zijn). We begrijpen dat deze onderwerpen die raken aan het maatschappelijk draagvlak geen rol spelen in de c-NRD fase die nu voorligt. Het verdient zeker aanbeveling om de uiteindelijke tracékeuze dit aspect zeer zeker mee te laten wegen.

4. Scherp oog op cumulatie

Ten vierde willen we wederom, net als in eerder fases, de dringende oproep doen om in het MER ook mogelijke cumulatieve effecten te onderzoeken. Het advies van de Wadden Academie op dit ecologisch en juridisch belangrijke onderdeel was om bij het beoordelingskader aan te geven waar en in welke mate voor de verschillende tracés mogelijk sprake kan zijn van cumulatieve effecten als gevolg van i) verschillende aspecten van de doorkruising van het Waddengebied (b.v. cumulatie als gevolg van vertroebeling van het water én verstoring door geluid), ii) andere menselijk medegebruik (b.v. gaswinning, bodemberoerende visserij), en iii) overige drukfactoren (zoals klimaatverandering). Het is onze stellige indruk dat de nu voorliggende c-NRD in dat opzicht te kort schiet. Het is gewenst om in het MER dit aspect op de betrokken 3 schaalniveau's helder en inzichtelijk te beschrijven. .

5. Liever in één keer goed dan telkens iets er bij

Ten vijfde willen nadrukkelijk een pleidooi houden om geen 'salami-tactiek' te hanteren door telkens voor een nieuwe individuele kabel een tracé te kiezen.³ Liever dan maar in één keer de Waddenzee doorsnijden om kabels en/of leidingen te leggen dan telkens weer een nieuwe ingreep bij elk nieuw windpark op de Noordzee. Het baart ons in dat licht zorgen dat u dit pleidooi in de nu voorliggende c-NRD niet onderschrijft.⁴

6. Technologische vooruitgang

Ten zesde merken we op dat ruim een jaar na het bekend maken van het voor ons onacceptabele Wiebes-Wantij' tracé dwars door Schiermonnikoog, de Waddenzee, kwelders en akkers er technologische oplossingen mogelijk lijken die toen op toekomstmuziek leken. In vele opzichten lijkt het aanleggen van een tunnel een oplossing voor ecologische, planologische, politieke en juridische knelpunten bij vrijwel alle tracés waar kabels in de zeebodem gegraven moeten worden. Wij zijn zeer benieuwd of en hoe deze mogelijke route kan bijdragen aan het doel dat wij nastreven: het realiseren van een verbinding tussen 'off shore' en 'on shore' waarbij schade aan de natuur zoveel mogelijk wordt voorkomen. Zeker het idee dat een tunnel zowel waterstofleidingen als stroomkabels zou kunnen huisvesten klinkt veelbelovend. Wellicht dat een dergelijke oplossing ook samen met de

³ Hier werden ook zorgen over geuit tijdens het meeste recente Bestuurlijk Overleg PAWOZ d.d. 19/09/2022.

⁴ (NRD p. 18 e.v. par. 2.2 Wat is het doel van PAWOZ-Eemshaven?):

betrokken Duitse overheden onderzocht kan worden. En wij zijn ook zeer benieuwd hoe een dergelijke tunnel op zee kan eindigen en op welke manier een tunnel gegraven kan worden vanaf zee en hoe kabels eenmaal uit de tunnel 'hun weg vinden' naar de betreffende windparken op de Noordzee.

7 Overige punten.

Los van deze zes punten willen we u aanvullend nog een aantal onderwerpen onder de aandacht brengen.

7.1 Dijkvoet

U meldt: 'In het participatieproces heeft waterschap Noorderzijlvest aangegeven open te staan voor nader onderzoek naar mogelijkheden voor de aanleg van kabels en leidingen in of parallel aan de dijk (de primaire kering tussen Westpolder en Eemshaven, inclusief de beschermingszone aan de binnen- en buitenzijde van de dijk).' Wij kunnen er mee instemmen dat dit wordt onderzocht, mits de kabels / leidingen hier buiten Natura 2000-gebied worden gelegd.

7.2 Referentiesituatie

In de indicatieve lijst bij de referentiesituatie, inclusief autonome ontwikkelingen, worden ook plannen / projecten genoemd die op dit moment in ontwikkeling zijn, maar nog niet vergund. De vraag is of deze projecten bij de 'autonome ontwikkelingen' behoren of bij de 'cumulatieve effecten' moeten worden mee genomen.

Het arrest van 26 april 2017 stelt het Europees Hof in zaak C-142/16: 'Artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn verlangt van de nationale autoriteiten dat zij in het kader van het onderzoek van de cumulatieve gevolgen alle projecten in aanmerking nemen die samen met het project waarvoor een vergunning is aangevraagd, significante gevolgen kunnen hebben, rekening houdend met de doelstellingen van deze richtlijn, ook al dateren zij van vóór de datum waarop deze richtlijn in nationaal recht is omgezet.'

Wij gaan er dan ook van uit dat zowel plannen en projecten uit het verleden als vergunde toekomstige projecten bij de cumulatieve effecten moeten worden mee genomen. De referentiesituatie is dan de huidige, feitelijke situatie.

7.3 Tabel 5: Voorlopig Beoordelingskader voor het MER

Wij zien alleen een kwantitatieve analyse als dat wettelijk onontkoombaar is. Geen goed uitgangspunt. Ook zien we geen beschrijving van het onderzoek naar cumulatieve effecten. En zien we geen beschrijving van de Passende Beoordeling (PB), die deel hoort uit te maken van het MER.

7.3.1 De invloed van bodemvormen, bodemsamenstelling en bodemontwikkeling

In de c-NRD is aangegeven dat deze worden beschouwd op basis van expert judgment en kwalitatief toegelicht. In het geval van gebaggerde geulen door wadplaten wordt een kwantitatieve analyse overwogen.

Wij zijn van mening dat expert judgement in het MER onvoldoende is: mogelijke gevolgen moeten kwantitatief in beeld gebracht worden. Ook als basis voor een passende beoordeling.

7.3.2 'Invloed op de zeebodemkwaliteit (bijvoorbeeld verontreiniging): Kwalitatief bureauonderzoek op basis van historische data.'

Het is ons niet duidelijk of het hier gaat om bestaande verontreiniging. Nieuwe verontreiniging door uitvoering van de werkzaamheden vinden wij niet toelaatbaar. Bestaande problemen kunnen van invloed zijn op de tracékeuze en moeten dus ook op basis van veldonderzoek in beeld worden gebracht, ten minste voor alle kansrijke tracés.

7.3.4 'De invloed op bodembeschermingsgebied wordt beschouwd op basis van een GISanalyse.'

Ons is niet duidelijk welk gebied dit betreft. We hebben geen kaart aangetroffen. Welke waarden worden op welke wijze beschermd en waarom?

7.3.5 'Mate van beïnvloeding op de ecologie in de Noordzee; kustzone aan de Noordzezijde, eilandkwelders, strand, duinen, Waddenzee, vastelandkwelders, leefgebieden weide- en akkervogels

Het is vooral van belang te onderzoeken in hoeverre de tracés onderscheidend zijn. Denk daarbij ook aan elektromagnetische velden en de invloed daarvan op de natuur (vissen). Ook de invloed van onderwatergeluid moet in het MER worden opgenomen. Vertroebeling is een ander belangrijk onderwerp. Hoeveel vertroebeling is te verwachten en welk effect heeft dat bijvoorbeeld op mossel- en oesterbanken en andere biobouwers zoals zeegrasvelden?

Op de vastelandkwelders is het van belang de beïnvloeding te onderzoeken op broedvogels en hoogwatervluchtplaatsen.

Op grond van provinciaal beleid moeten schadelijke gevolgen voor weide- en akkervogelgebieden worden gecompenseerd. Wij vinden dat daar in het MER aandacht aan moet worden besteed.

Overigens zijn wij in zijn algemeenheid van mening dat de mate van beïnvloeding niet alleen kwalitatief, maar ook kwantitatief in beeld moet worden gebracht.

7.4 Circulariteit in het MER

In de c-NRD valt te lezen dat 'De Commissie-m.e.r. adviseert circulariteit mee te nemen in projecten door te kijken in hoeverre hiermee voor, tijdens en na de realisatie van het project rekening wordt gehouden. Zij raadt aan dit af te zetten tegen het nationale doel. Het doel is 50% minder gebruik van grondstoffen in 2030 en een circulaire economie in 2050. Het MER gaat in op circulaire maatregelen om bij te dragen aan het halen van dit doel. Dit wordt in het MER verder uitgewerkt.' Echter, tot op welk niveau dit verder wordt uitgewerkt en welke criteria worden gehanteerd hoort in de NRD te worden geregeld. Dit ontbreekt ten onrechte.

7.5 Cumulatie (par. 5.2.2)

In de c-NRD staat dat bij interne cumulatie de beoordeling van de effecten voor de twee perioden (tot en met 2031 en na 2031) in twee stappen gebeurt. Eerst wordt de periode tot en met 2031 beoordeeld op effecten. Voor de periode na 2031 wordt ervan uitgegaan dat de periode tot en met 2031 is ontwikkeld. Daarom wordt die beoordeling opgenomen in de referentiesituatie als autonome ontwikkeling. De referentiesituatie voor de periode na 2031 is dus de referentiesituatie inclusief de ontwikkeling van PAWOZ-Eemshaven tot en met 2031. Wij vinden dat een onjuiste benadering. Bij sommige tracés / ingrepen op het wad kan de hersteltijd van de natuur meer dan 20 jaar bedragen (de gevolgen van de aanleg van de Afsluitdijk zijn nog steeds niet hersteld, het systeem is nog steeds ontregeld). Bij cumulatie moet dan ook over een veel langere periode gekeken worden. De gevolgen van de bekabeling na 2031 komen bovenop de dan al bestaande gevolgen van de bekabeling voor 2031: er moet gecumuleerd worden.

Voor zover de Raad van State er nog vanuit gaat dat alleen gecumuleerd hoeft te worden met vergunde, maar nog niet gerealiseerde projecten, is dit strijdig met Europees recht:

ECLI:EU:C:2017:301 Arrest 26 april 2017 In zaak C-142/16: Artikel 6, lid 3, van de habitatrichtlijn verlangt van de nationale autoriteiten dat zij in het kader van het onderzoek van de cumulatieve gevolgen alle projecten in aanmerking nemen die samen met het project waarvoor een vergunning is aangevraagd, significante gevolgen kunnen hebben, rekening houdend met de doelstellingen van deze richtlijn, ook al dateren zij van vóór de datum waarop dezerichtlijn in nationaal recht is omgezet.

Over externe cumulatie wordt in de c-NRD gemeld dat PAWOZ-Eemshaven niet het enige project is dat in het gebied speelt. Ook andere projecten worden ontwikkeld. Het is goed te lezen dat ook de effecten van alle projecten waar al een besluit over is genomen mee worden genomen in de beoordeling. Wij zijn van mening dat, gezien de samenhang tussen de kabels en leidingen in het kader van PAWOZ en de nieuwe windparken, er in ieder geval dient gecumuleerd te worden met de mogelijke schadelijke effecten van de windparken. Beter zou het zijn de kabels en leidingen en de windparken in één MER integraal te beoordelen.

7.6 Verzilting

Wij zijn van mening dat verzilting, inclusief het risico op lange termijn, nadrukkelijk onderdeel uit moet maken van het MER. Bij verzilting hoeft het niet alleen te gaan over de aanlegfase: bedreigend is vooral het veroorzaken van zoute kwel, dat werkt door tot lang na de aanleg.

7.7 Kosten aanleg 4.7 GW elektriciteitsverbindingen (zowel AC als DC)

Gezien de wijze van financiering van dit soort projecten wordt slechts gekeken naar de kosten, niet naar de opbrengsten. Wij zijn van mening dat dit geen rationele benadering is: er wordt energie vervoerd, dat is van waarde, dus het realiseren van kabels / leidingen vertegenwoordigt niet alleen een kostenpost maar ook een economische waarde. In Duitsland maakt TenneT winst. Eventuele meerkosten van ecologisch betere oplossingen zouden in dit licht moeten worden gezien.

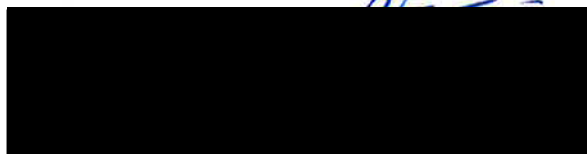
7.8 Gebruikte informatie

Wij lezen dat het nodig kan zijn om een monitoringsprogramma op te stellen, als beheersmaatregel, voor een kennisleemte.

Wij zijn van mening dat monitoring nooit kan en mag worden gebruikt om een vergunning te verlenen ondanks een kennisleemte. Kennisleemten moeten door goed onderzoek worden verholpen. Overigens is goede monitoring, ook gezien de verdere plannen na 2031, zowel tijdens als na de aanleg van groot belang. Ook als er geen sprake lijkt van kennisleemten.

Wij vertrouwen er op dat u onze opmerkingen nadrukkelijk betreft bij het opstellen van het milieueffectrapport.

Mede namens de Natuur en Milieufederatie Groningen, Het Groninger Landschap en Natuurmonumenten

Verzonden: 11/8/2022 3:26:51 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: Lavendelheide

Huisnummer: 9

Postcode: 9202 PD

Woonplaats: Drachten

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Bedrijf

(Mede) namens: LTO Noord

Organisatie: LTO Noord

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

zie bijlage 3

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

zie bijlage 3

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

zie bijlage

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt PAWOZ cNRD
Postbus 111
9200 AC DRACHTEN

Vestiging Drachten
Lavendelheide 9
9202 PD Drachten

Postadres
Postbus 186
9200 AD Drachten

Hoofdkantoor
Zwartewaterallee 14
8031 DX Zwolle

Datum: 08-11-2022

Referentie: 01222rn/tw-nv

Betreft: **reactie LTO Noord op concept NRD PAWOZ-Eemshaven**

Geachte heer/mevrouw,

LTO Noord is door EZK als stakeholder uitgenodigd voor de themabijeenkomsten voor het PAWOZ. Dank voor de manier waarop het proces en inhoud momenteel is vormgegeven.

Op 26 mei heeft LTO Noord een schriftelijke reactie gegeven op het voornemen en participatie PAWOZ. Onderdelen van die reactie zijn o.a. voorstellen hoe de doelen qua werkvorm en bestuur rondom participatie vorm te geven en de aandacht voor en uitwerking van de agrarische waarden. Op 2 juni en 30 juni heeft LTO Noord deelgenomen aan de themabijeenkomsten over respectievelijk de reikwijdte en het detailniveau van de nog samen te stellen Notitie Reikwijdte en Detailniveau.

Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau PAWOZ-Eemshaven

De NRD is één van de eerste stappen om tot aansluiting van geplande windmolenparken te komen. Van vrijdag 30 september tot en met donderdag 10 november ligt de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (cNRd) ter inzage. LTO Noord wil, met het oog op de belangen van haar leden in het plangebied, de aandachtspunten en overwegingen bijgaand onder de aandacht brengen.

A) Reikwijdte NRD (de te onderzoeken routes, milieuthema's en aanlegtechnieken)

1 Negende en tiende route: LTO Noord heeft eerder aangegeven het onderzoek naar de acht routes voor kabel verbindingen uit te breiden met een negende route zijnde op of door de kwelder (noordkant buitendijks) en een tiende route zijnde door de zeedijk of dicht langs de dijk (noordkant) in de nabijheid van de waterkering. Voor LTO Noord is een feitelijke objectieve uitwerking van de situatie belangrijk. Op het moment dat er een ecologische waardering van de routes door de wadden plaatsvindt waarbij de uitkomst is dat een doorkruising door de wadden ecologisch qua natuurwaarden kan worden ingepast kan deze uitkomst ook van toepassing zijn voor de kwelder.

Reactie in concept NRD

(Bijlage 1 : notitie realistische routes blz.10)

XI a	Kwelderalternatief a (alternatief op route VI en VII)	Tijdens themabijeenkomst en bewonersavond	Het gaat om een voorstel voor de route over het vasteland, waarbij de route de kwelders in het Waddengebied doorkruist in plaats van het landbouwgebied binnendijks.
XI b	Kwelderalternatief b (alternatief op route VI en VII)	Na gesprekken waterschap Noorderzijlvest over route XI a	Vergelijkbaar met route XI a. Deze route loopt door de beschermingszone ¹ van de zeedijk, in plaats van door het landbouwgebied binnendijks. Net als in route XI a loopt de route door kwelders, maar de natuur in de kwelder is op deze locatie mogelijk verruigd.
XIII	Natuurlijk in kwelder	Ingebracht tijdens bewonersavond	Het gaat om een voorstel om de route over het vasteland te verleggen naar een route door de kwelders, welke vervolgens wordt afgedekt door een natuurlijk. Dit laatste wordt voorgesteld als compensatie voor de ingreep.

¹ De beschermingszone van de dijk is een gebied aan beide kanten van de dijk, waarin speciale voorwaarden gelden. Dit zijn bedoeld ter bescherming van het blijven werken van de dijk. De zeedijk in het noorden van de provincie Groningen - in beheer van het waterschap Noorderzijlvest - heeft een beschermingszone van 100 meter (aan beide kanten van de dijk) vanaf de grenzen van de kernzone (vastgelegd in de legger van het waterschap). De kernzone is het gebied waarin de dijk ligt, met de onderhoudszone meegenomen.

(Bijlage 1 : notitie realistische routes blz.18)

XI a	Kwelderalternatief a	Beide	60 km / 13 km	<ul style="list-style-type: none"> Route doorkruist Waddengebied voor een extra lengte van ongeveer 20 kilometer. Vanwege de doorsnijding van de kwelders kunnen er grote effecten ontstaan op het bodemleven in de kwelders. Er wordt aangenomen dat er niet in de beschermingszone van de zeedijk gewerkt mag worden, waardoor de route door de pionierskwelders gaat. 	Deze route is ingebracht tijdens een themabijeenkomst en een bewonersavond. Werkzaamheden over langere stukken in de kwelders leiden tot significant negatieve effecten op beschermde slik- en zandplaten en schelpdieren. Mitigatie is niet mogelijk.
XI b	Kwelderalternatief b	Beide	60 km / 13 km	<ul style="list-style-type: none"> Route doorkruist Waddengebied voor een extra lengte van ongeveer 20 kilometer. Vanwege de doorsnijding van de kwelders kunnen er grote effecten ontstaan op het bodemleven in de kwelders. 	Deze route is een variant op route XI a. Na een overleg met waterschap Noorderzijlvest blijkt dat de route door beschermingszone (kan binnen- en buitendijks) van de zeedijk (tussen Westpolder en Eemshaven) het onderzoeken waard is. In deze beschermingszone liggen mogelijk hoge verruigde kwelders. Dat biedt mogelijk kansen om de kwaliteit van dit habitatype te verbeteren.
XIII	Natuurlijk in kwelder	Beide	60 km / 13 km	<ul style="list-style-type: none"> Er wordt gewerkt in de beschermingszone van de zeedijk, waar speciale voorwaarden voor activiteiten gelden. Deze route gaat over een voorstel van het kwelderalternatief waarbij de kabels en leiding op de kwelder wordt aangelegd en afgedekt met een natuurlijk ter compensatie van de ingreep. Er wordt aangenomen dat er niet in de beschermingszone van de zeedijk gewerkt mag worden, waardoor de route door de pionierskwelders gaat. 	Deze route is ingebracht tijdens een bewonersavond. Vanuit Natura 2000-wetgeving is deze route niet kansrijk omdat er sprake is van een verslechtering van een habitatype waarvoor een verbeteringsopgave geldt. Hierdoor is er altijd sprake van een significant negatief effect op beschermde gebieden. De route is daardoor niet uitvoerbaar en wordt niet meegenomen in de reikwijdte van de planMER.

Reactie LTO Noord:

Een vergelijkbare -door de landbouw ingebrachte- route dicht aan de Noordkant van de dijk (in de 100m beschermingszone van de dijk) wordt nader onderzocht (kwelderalternatief b) op kansrijkheid.

Kwelderalternatief a en de Natuurdijk in de kwelder zijn afgefallen.

Is er een uitgebreidere motivering en onderbouwing beschikbaar waarom ?

Er wordt geschreven in Bijlage 1 blz. 23 dat de dat de kwelders beschermd zijn en onder de Omgevingswet (voorheen Wet natuurbescherming) als Natura 2000-gebied en dat er een verbeterdoelstelling geldt. Door aanleg van een natuurdijk in de kwelder kan een deel van de kwelder niet meer frequent overstromen met zout (of brak) water, met verandering van natuur tot gevolg. Dit is niet in lijn met de verbeterdoelstelling.

Bij alle aansluitingen die door de Waddenzee gaan is het niet mogelijk om geen N-2000 gebied te doorkruisen. De effecten op natuur zullen onderzocht worden in het plan-MER bij het onderdeel Bodem en Water. En waar nodig en mogelijk zullen mitigerende maatregelen getroffen worden om negatieve effecten te verminderen. Waar het LTO Noord om gaat is dat als een route voorafgaand aan de uitwerking in de Plan-MER afvalt de effecten (via een passende beoordeling) en het eventueel voorkomen, mitigeren en compenseren van de effecten niet nader wordt uitgewerkt. LTO Noord vindt dat op basis van de huidige onderbouwing en motivering de routes nog niet kunnen worden uitgesloten.

Kan duidelijker (verdiepend) worden aangegeven waar en waarop een behoudsopgave (staat van instandhouding) geldt en waar (locatie) en waarop (habitattypen en soorten) verbeteropgaven liggen ? Is onderzocht wat de significatie effecten zijn en heeft er onderzoek plaatsgevonden hoe eventuele significante effecten (en op welke habitattype) te voorkomen, te mitigeren of te compenseren zijn?

Bij hoog water wordt een deel van het sediment ingevangen door kweldersedimentatie. Hierdoor hoogt de kwelder langzaam op en wordt de frequentie en invloed van de overstromingen kleiner waarbij een hoger gelegen deel ontstaat waar de zee zelden of nooit geen invloed heeft. Waarom vraagt zich af waarom mitigatie bij kwelderalternatief a niet mogelijk is? Is het onderzoek en/of de verdieping/analyse voor LTO Noord beschikbaar ?

2 **Aanlegmethode:** als aanlegmethode een dubbel gestuurde HDD boring (als uitgangspunt) beschikbaar te stellen (conform het Regioadvies uit oktober 2020). De landeigenaar of landgebruiker dient de belangrijkste stem te zijn bij het besluit hoe de doorkruising van het land wordt vormgegeven vanwege de effecten van de aanlegtechniek op de landbouwkundige gevolgen waaronder verzilting en kans op verspreiding van plantenziekten. Voor de landbouw dient het uitgangspunt voor het VKA en de keuze voor de aanlegmethode de voor landbouw minst bezwaarlijke wijze te zijn. De volgorde bij de ladder van voorkeur is: aanleg in openbare grond, gestuurde boringen, ploegen, open ontgraving.

3 **Geen natuurcompensatie:** de landbouw wenst geen natuurcompensatie. Ook in het Regioadvies uit 2020 staat "dat de Noord-Groningse kuststrook behouden dient te worden als hoogwaardig landbouwgebied" en "dat houdt tevens in dat de regionale bevoegde gezagen willen voorkomen dat er sprake is van natuurcompensatie vanuit dit project binnen dit gebied, omdat dit een bedreiging kan vormen voor het toekomstperspectief van de boeren in dit landbouwgebied".

B) Detailniveau NRD (mate van diepgang onderzoek)

1 **Beoordelings-en afwegingskader VKA :** de landbouwkundige aspecten en gevolgen dienen als onderdeel te worden geduid en uitgewerkt voorafgaand aan de keuze van het voorkeursalternatief (VKA). Het beoordelingskader bestaat uit:

- 1) de planMER (milieu) en
- 2) de Integrale Effecten Analyse (IEA) met landbouw, techniek, omgeving, kosten en toekomstvastheid.

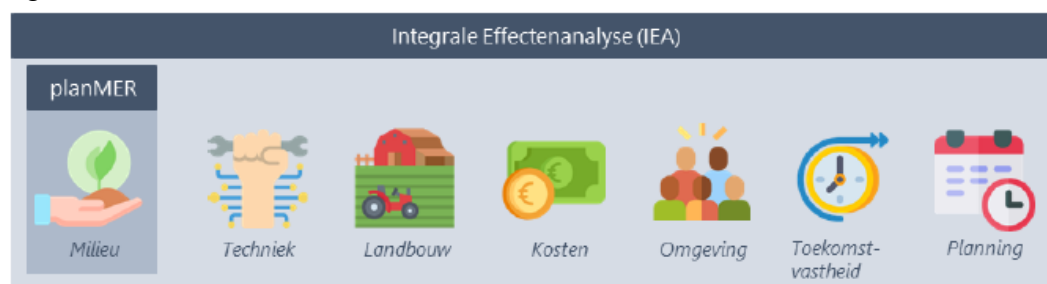
Naast de uitwerking van de milieugevolgen in de plan-MER is voor LTO Noord de uitwerking van de landbouwkundige aspecten van belang zodat op grond van én de milieugevolgen én de landbouwkundige gevolgen een onderbouwde keuze van het voorkeursalternatief (VKA) gemaakt kan worden. De landbouwkundige aspecten dienen in detail te worden uitgewerkt zodat deze een volwaardig en zwaarwegend onderdeel van het beoordelings- en afwegingskader kan zijn. Het Regioadvies uit 2020 geeft ook aan “dat de regio belang stelt bij een landbouweffectrapportage waarin de effecten op de landbouw en/of de bedrijfsvoering in beeld zijn gebracht”.

2 PlanMer (H5 blz. 45, 56 en 57) en Integrale Effectenanalyse (blz.63 en 64)
(figuur blz.45)

Afbeelding 5-2: Thema's in het beoordelingskader

(figuur blz.63)

Afbeelding 5-3: Relatie tussen het planMER en de IEA

Reactie LTO Noord:

In de PlanMER wordt een onderscheid gemaakt in de milieueffecten op zee en op land. Bij de effecten op “land/bodem” en “water op land” staan op blz. 56 en 57 de aspecten:

a) grondwater

b) bodemkwaliteit en

c) oppervlaktewater genoemd. Met bij “grondwater” de effecten op verzilting. Bij de effecten op land/gebruiksfuncties staat landbouw niet benoemd. LTO Noord gaat ervan uit dat de landbouw als hoofdthema is toegevoegd aan de IEA om daar centraal het landbouwbelang te duiden en de gevolgen uit te werken (zie tabel bij punt 6). En niet als subthema valt onder andere thema's in de Plan-MER zoals grondwater en gebruiksfuncties? Zodat de uitkomsten van de onderzoeken op de landbouwaspecten onderdeel zijn van een afwegingskader voor de keuze om te komen tot een voorkeursalternatief? Is dat juist?

Bij de IEA vraagt de landbouw de mate van detail die in de tabel bij punt 5 en 6 is beschreven.

3 Onderdelen van de LER/uitwerking van de agrarische waarden zijn:

LER / uitwerking agrarische waarden
1) tracélengte - a totale lengte van de tracés op land in km (openbare grond, landbouwgrond en andere grond) - b tracélengte in landbouwgrond in km (grasland en akkerbouw) - c aantal perceeleigenaren (agrariërs en hogere / lagere overheden/kerken/etc.) - d tracélengte huiskavels
2) bodemopbouw i.r.t. herstel - a gewas - b bodemsoort - c lengte bouwwegen - d richting drainage
3) plantenziekten (fyto sanitair)
4) verziltingsrisico
5) warmte en straling ((effecten boven en onder (bodemleven) de grond))
6) aanlegmethode
7) effecten EU en landelijk beleid
8) effecten en borging schade

4 Mate van uitwerking / kwaliteit effectbeoordelingen (zie ook punt 5)

In tabel 5-2 (blz. 47) staat een voorstel voor de beoordelingsschaal voor in het planMER (onderdeel milieu) van ++ tot ---. De genoemde onderzoeken in de planMER zijn kwalitatieve bureauonderzoeken, expert judgement, berekeningen of een GIS analyse. De landbouw heeft haar voorkeur rondom de mate van diepgang voor de landbouwonderzoeken in onderstaande tabel weergegeven.

LTO Noord onderscheid onderstaande niveaus en mate van uitwerking / detaillering:

1	Basis	praktijk-landbouw-juridische kennis en ervaringen (expert judgement/bureaus)
2	Bureaustudie	basis + (voor)toets
3	Landbouwkundige beoordeling (A)	basis + (voor)toets + literatuuronderzoek
4	Nader onderzoek	basis + (voor)toets + literatuuronderzoek + landbouwkundige beoordeling + veldonderzoek + metingen en analyses
5	Landbouwkundige beoordeling (B)	basis + (voor)toets + literatuuronderzoek + landbouwkundige beoordeling + veldonderzoek + metingen en analyses + gedetailleerdere effectbeoordeling indien significante effecten niet uit te sluiten zijn + uitwerking maatregelen ter voorkoming, mitigerend of compenserend.

5 **Onderzoeksvragen:** de landbouw wil de mogelijkheid om bij de bevoegde overheden structureel onderzoeksvragen te agenderen. De onderzoeksvragen dienen aan te sluiten bij de vraagstukken in het gebied en de scope van het project. De norm van best beschikbare/bekende informatie is onvoldoende. Waar hiaten in de kennis zit, dient deze in overleg met de regio en grondeigenaren te worden ingevuld.

Een voorbeeld is dat het elektromagnetisch veld, magneetveld en het effect van warmte op het bodemleven (dit is de basis voor de flora boven de grond) op land onderzocht dient te worden.

Maar ook nader onderzoek naar de verstoring van het bodemleven door ontgraving en aanleg van kabels is gewenst (Bioclear Earth) <https://www.youtube.com/watch?v=hiAm6PbZARU>

Een ander voorbeeld is dat LTO Noord vindt dat de informatie uit de brochures voor de 110-150kV niet kan gelden voor de 220kV/380k of in geval van gelijkstroom een DC 525 kV of bij wisselstroom een AC 220 kV zeekabel. In de brochure staat "Daar vindt u onder andere de Schade- en vergoedingengids ondergronds 110-150 kV. Deze geldt ook voor 220/380 kV ondergrondse verbindingen". <https://www.tennet.eu/nl/nl/brochures-hoogspanning-en-omgeving>

6 Agrarische waarden en het niveau / mate van uitwerking / kwaliteit effectbeoordelingen

Het agrarische belang en de effecten op de landbouw worden meegewogen bij de beoordeling van de routes. Bij de integrale effectenanalyse wordt op blz. 65 bij het onderdeel landbouw als thema de "agrarische waarden" benoemd met vijf aspecten en vijf criteria. LTO Noord verzoekt onderstaande tabel aan te houden voor de duiding, uitwerking en uiteindelijke weging van de landbouwbelangen.

	Aspect	Criterium	Methode (Mate van uitwerking)	Bron
1	tracélengte	Mate van doorsnijding	(3) landbouwkundige beoordeling (A) van data (=2D) gecombineerd en getoetst met (4) nader onderzoek via veldbezoek/onderzoek (=3D)	Ingenieursbureau (*) Kadaster (tracéplanner) Literatuur (LER)
	totale lengte op land (km)	Mate van doorsnijding (openbare-landbouwgrond- andere grond)	Idem	Idem
	tracélengte in landbouwgrond (km)	Mate van doorsnijding (akkerbouw-grasland)	Idem	Idem
	aantal perceeleigenaren (agrariër-overheid-kerk, etc.)	Mate van doorsnijding	Idem	Idem
	tracélengte huiskavels (m)	Mate van doorsnijding	Idem	Idem
2	bodemopbouw i.r.t. herstel	Effect op bodemherstel -gewas -bodemsoort -drainage -bouwwegen	(5) landbouwkundige beoordeling (B) Praktijk-veldonderzoek (b.v. een proefsleuf)	Ingenieursbureaus Kennisinstituten
3	Plantenziekten (fyto-sanitair)	Risico op (verspreiding van) plantenziekten	(5) landbouwkundige beoordeling (B) Kwalitatieve beoordeling huidige hygiënevoorwaarden / protocollen door experts	Literatuur HLB SKAL nVWA BO akkerbouw
4	Verziltingsrisico	Risico op verzilting	(5) landbouwkundige beoordeling (B) (is reeds ingezet)	Acacia water (is reeds ingezet)
5	Warmte en straling (elektromagnetisch veld)	Effecten op -landbouwhuisdieren, -bodemleven (bacteriën/schimmels) -verzilting (capillaire werking)	(4) nader onderzoek Indien nodig (5) landbouwkundige beoordeling (B)	Bioclear Earth (**) Universiteit van Cranfield Eurofins Datura
6	Aanlegmethode	Effecten op -verzilting, -plantenziekten en -bodemleven	(4) nader onderzoek Indien nodig (5) landbouwkundige beoordeling (B)	Ingenieursbureau Aannemers Cultuurtechnici
7	Europese en landelijke regelingen en besluiten vanuit de overheid	Effecten op -mestplaatsingsruimte - toeslagrechten Effecten beleidsbrieven o.a. - farm-to-form strategy -7eNAP + addendum, - NPLG, - Stikstof Risico op peildatum	Basis Indien nodig (4) nader onderzoek	PPP advies Delphy Accountantskantoren
8	Schade (protocol)	Effecten van schade Protocol met volledige schadeloosstelling en omgekeerde bewijslast voorafgaand aan uitvoering opstellen hoe toekomstige schade wordt vergoed, zoals b.v. langdurige gewasschade, verzilting en verzakking.	Basis Indien nodig (5) landbouwkundige beoordeling	Ingenieursbureaus Schade experts Advocaten/Juristen

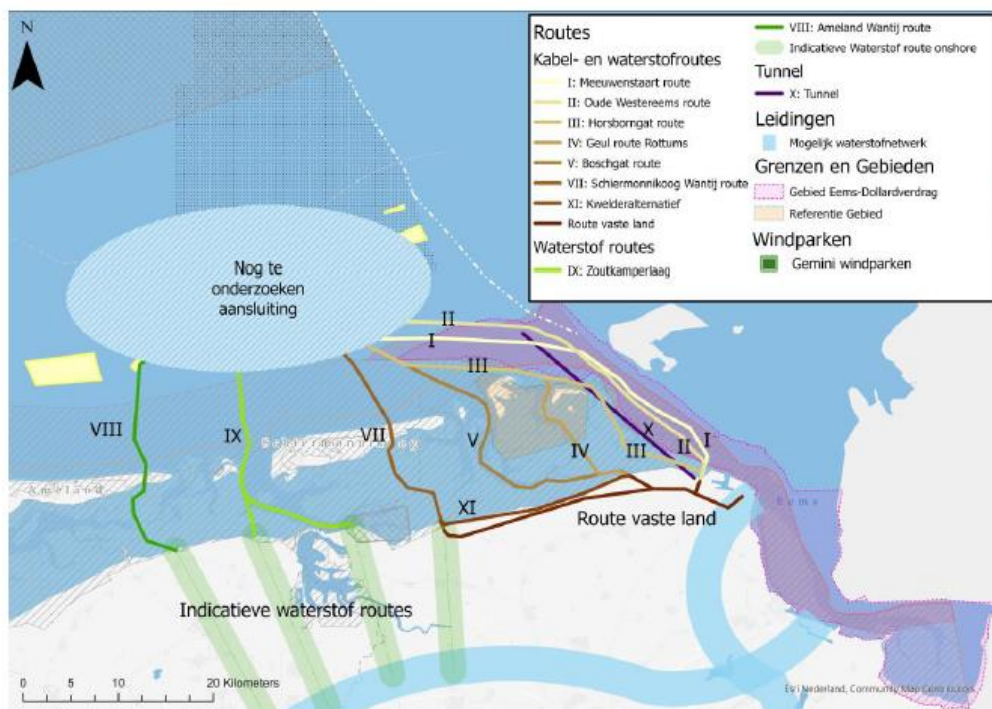
(*) Rotterdam Engineering heeft de agrarische waarden (nr. 1-6) uitgewerkt bij de industrie en drinkwaterleiding van Garmerwolde naar de Eemshaven van het waterbedrijf Groningen en heeft het Kadaster en Antea ingeschakeld. TenneT heeft een start gemaakt met de uitwerking van de agrarische waarden bij de aanlanding TNW. LTO Noord gaat er na de vaststelling van de NRD vanuit dat de agrarische waarden opnieuw worden uitgewerkt bij het Programma Aansluiting Wind op Zee-Eemshaven (PAWOZ)

(**) <https://www.youtube.com/watch?v=hiAm6PbZARU>, <https://www.youtube.com/watch?v=Un2yBglAXys>

7 Bronnen : In bijlage 3 van de cNRD wordt een overzicht van de bronnen weergegeven. De landbouw heeft in de laatste kolom van de tabel bij punt 6 de bronnen/organisaties met kennis vanuit de landbouw benoemd en kan - naast het netwerk van deskundigen bij de grondeigenaren - de contactgegevens delen/beschikbaar stellen.

8 Kaarten : grondeigenaren vragen om nauwkeuriger (in te zoomen) digitale kaarten. Ook maakt de toepassing van Romeinse getallen (i.p.v. gewone getallen) om de routes aan te geven minder leesbaar.

(blz.41 cNRD)

Afbeelding 4-12: Overzicht van de nader te onderzoeken indicatieve routes

9 Planning

LTO Noord begrijpt de noodzaak voor een projectplanning echter vindt het belangrijk deze niet af te dwingen. Een tijdige en kwalitatieve uitwerking en weging van de landbouwbelangen draagt bij aan de realisatie van de projectplanning.

Tot slot

Tot slot vraagt LTO Noord om (blijvende) betrokkenheid, draagvlak en communicatie rondom het Programma Aansluiting Wind Op zee (PAWOZ) Eemshaven.

Wij vertrouwen erop dat u onze opmerkingen en aanbevelingen betreft bij het opstellen van de definitieve notitie Reikwijdte en Detail-niveau (NRD).

Met vriendelijke groet,

Contactpersoon: [Redacted]

RWS Noord-Nederland Aanvullende opmerkingen bij de Notitie NRD van het PAWOZ

Datum 8 november 2022

Ervaring met bestaande kabels en leidingen door de Eems leert dat het moeilijk is om in het MER het toekomstige onderhoud goed te kwantificeren en in beeld te brengen.

Er is sprake van onderschatting van het werkelijke onderhoud en dus van de milieubelasting van met name tracé's die in dynamische gebieden liggen.

Het onderhoud vindt plaats over de gehele levensduur van de leiding en/of kabel. Het onderhoud bestaat uit de volledige set van activiteiten om de infrastructuur (kabels of leidingen) in werking en in stand te houden binnen de vergunde voorschriften en de eigen inzichten omtrent de integriteit van kabels en leidingen.

Gesommeerd over de levensduur kan de milieu-belasting van het onderhoud groter zijn dan vooraf gedacht, zelfs groter zijn dan de belasting tijdens de aanleg.

Aan de al genoemde criteria willen we de volgende criteria toevoegen:

1. Gebruik een kaart met de stroomsnelheden om het risico op erosie rond de kabel te bepalen. Je kan stroomsnelheidscategorieën opstellen over een bepaalde lengte van de kabel en deze meewegen.
2. Naarmate een verstoring door het ingraven over een breder dwarsprofiel plaatsvindt wordt de locatie erosiegevoeliger. Kwantificeer de tracé breedte over een bepaalde lengte en neem dit mee in de afweging tussen de tracé's. Toelichting: als de kabels dicht bij elkaar liggen is de erosiegevoeligheid kleiner. Dus de keuze van de kabelconfiguratie (minder kabels en/of dicht op elkaar) is een onderscheidend punt in de beoordeling.
3. Kijk ook naar de wijziging van de stroomsnelheden bij de verwachte zeespiegelstijging gedurende de levensduur van de kabels en leidingen. Toelichting: Als een kabel wordt gelegd op een plek waar in de toekomst grotere stroomsnelheden worden verwacht dan is deze locatie minder geschikt. Ook dit criterium kan je kwantificeren zoals punt 1.
4. Doorsnijding van keileem en potkleilagen leidt tot erosie ter plaatse van de doorsnijding. Criterium: aantal meters doorsnijding van (ingraving in) harde lagen zoals potklei en keileem.
5. Het uitvoeren van een Life Cycle analyse voor de milieu effecten en kosten.

We stellen ook voor dat de tracé's ook door de experts die zich bezighouden met het onderhoud worden beoordeeld.

De eigenaren van de leidingen en kabels en de vergunningverleners/handhavers hebben deze kennis en ervaring uit de praktijk.

Opmerkingen bij de tekst van de NRD

Pg 14 er wordt gesproken over effecten op de omgeving en effecten op het milieu, wat moet worden toegevoegd zijn de effecten op de ecologie.

Pg 27 Een Passende beoordeling voor N2000 is belangrijk, wat moet worden toegevoegd is de ecologische toets voor KRW

Pg 36 De KRW Waterlichamen in de Waddenzee en de Eems ontbreken in afbeelding 4.11

Pg 37 wij zouden verwachten dat het kwaliteitselement zeegras hier zou worden genoemd, maar verderop in de tekst komt dit aspect wel aan de orde

Pg 50 er staat inclusief broedvogels. Het is belangrijk dat ook de Hoogwatervluchtplaatsen (HVP's) worden meegenomen in de beoordeling. De foerageergebieden voor vogels en de rustgebieden voor zeehonden zijn benoemd, de rustgebieden voor vogels (HVP's) ontbreken

Bijlagen

Pg 94 ook hier wordt alleen gesproken over bescherming voor kwelders vanuit N2000 maar niet vanuit KRW.

Verzonden: 11/10/2022 3:22:13 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: Het Spijk

Huisnummer: 20

Postcode: 8321 WT

Woonplaats: Urk

Land: Nederland

Telefoonnummer: [REDACTED]

E-mailadres: [REDACTED]

Als: Maatschappelijke organisatie

(Mede) namens:

Organisatie: Nederlandse Vissersbond

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

De wensen van de Nederlandse Vissersbond voor het aanleggen van een kabelverbinding naar de Eemshaven zijn toegelicht in onze zienswijze. Zo geeft de Nederlandse Vissersbond bijvoorbeeld aan dat het belangrijk is voor onze sector dat kabels zoveel mogelijk gebundeld worden en op voldoende diepte worden ingegraven (minimaal 3 meter).

91674277_8259350_Zienswijze_inzake_cNRD_PAWOZ-Eemshaven.pdf

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

De belangen van de Nederlandse Vissersbond zijn uitgebreid toegelicht in de zienswijze in bijlage 1. Ook worden daarin suggesties gedaan naar milieueffecten die onvoldoende zijn onderzocht verder te onderzoeken alvorens te starten aan wind- of net op zee projecten.

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

De Nederlandse Vissersbond pleit voor het zo min mogelijk doorkruisen van belangrijke visgebieden. Verdere onderbouwing van onze zienswijze is toegelicht in bijlage 1.

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt "PAWOZ cNRD"
Postbus 111
9200 AC Drachten
Nederland

No.: -
Onderwerp: Indiening zienswijze inzake cNRD Programma Aansluiting Wind Op Zee-Eemshaven.
Uw schrijven: -
Urk, 10 november 2022

Geachte meneer/mevrouw,

Door middel van deze brief dient belangenorganisatie voor de Nederlandse beroepsvisserij, de Nederlandse Vissersbond, namens haar leden, zijnde diverse betrokken visserijbedrijven, een zienswijze inzake het concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau Programma Aansluiting Wind Op Zee (PAWOZ)-Eemshaven.

Schaden belang

De beroepsvisserij is een erkend belang op de Noordzee. Het plaatsen van kabels en platforms voor nieuwe windmolenparken op zee betekent voor de beroepsvisserij een beperking voor het uitvoeren van een commerciële (beroeps-)visserij. In de reeds bestaande en al gegunde windmolenparken heeft de overheid er voor gekozen, ondanks de vele gesprekken, dat medegebruik en doorvaart slechts zeer beperkt, en naar mening van de beroepsvisserij veel te beperkt, kan worden toegestaan. De sleepnetvisserij lijdt nagenoeg het volledige verlies en krijgt daar niets voor terug.

Het te realiseren kabeltracé wordt in zee geplaatst op een plek die veelvoudig gebruikt wordt door de beroepsvisserij. Het plangebied en directe omgeving vormen een behoorlijk intensief gebruikt deel van de Nederlandse kustzone en de toenemende claims op gebieden zijn een bedreiging voor beroepsvisserij. Bij een geografische analyse van de visserijactiviteit kwam naar voren dat de plaatsing van de windmolenparken voor de beroepsvisserij een groot verlies van belangrijke visgronden betekenen.

Goede afspraken, welke voorafgaand aan de bouw van de betreffende windparken, kunnen worden gemaakt, o.a. betreffende de locatie, het medegebruik en de doorvaart van de windmolenparken, en kunnen enigszins soelaas bieden aan dit verlies. De beroepsvisserij pleit voor het ontzien van belangrijke visbestekken, de zogenaamde 'visserij hotspots', bij het bestemmen van gebieden voor windenergie, het maken van afspraken aangaande de onderlinge afstand tussen individuele windturbines en bijvoorbeeld over het diep(er) in de zeebodem plaatsen en houden van de kabels van en naar de windparken. Op deze wijze kan er een situatie worden gecreëerd waarbij er voor de beroepsvisserij visserijmogelijkheden deels blijven behouden om te kunnen vissen in en nabij de windparken. Ondanks de diverse stakeholderbijeenkomsten waar de visserijvertegenwoordigers deze zaken naar voren hebben gebracht, zijn er besluiten genomen tot voorbereidende werkzaamheden en uiteindelijk tot plaatsing van windparken, waarbij ons inziens onvoldoende gehoor is gegeven aan onze inbreng.

De visserman ziet steeds grotere delen van de Noordzee, waar hij tot dan toe reeds generaties lang heeft gevist, “verdwijnen” door claims van andere partijen voor onder andere de realisatie van windparken, voor de visserij gesloten natuurgebieden, vaarwegen en ankergebieden. De besluiten inzake de genoemde windparken betekenen voor de vissers dat ze wederom visrijke gebieden verliezen en ook nog moeten omvaren om de resterende visgronden te kunnen bereiken. De overige scheepvaart zal onbedoeld ook tot meer hinder gaan leiden omdat de scheepvaart een steeds kleiner wordend deel van de drukbezette Noordzee tot haar beschikking heeft. De ontstane “drukte” op zee zal zeker toenemen als in de nabije toekomst nu er meer windmolenparken worden gerealiseerd waar ook de doorvaart beperkt wordt tot een kleine selecte groep scheepsverkeer of gesloten gebieden worden. Ter illustratie hebben wij een kaart van de Noordzee met voorgenomen en bestaande activiteiten bijgevoegd (zie bijlage 1). Het baart ons ernstige zorgen dat de nog beschikbare ruimte op de Noordzee steeds intensiever gebruikt zal gaan worden, waarbij wij onze ernstige zorgen uiten over het verlies aan visgronden. De Noordzee lijkt in rap tempo te veranderen in een industrieterrein. Op termijn wordt het voor onze beroepsvissers moeilijk, zo niet onmogelijk, om nog een inkomen te kunnen realiseren. De Nederlandse Vissersbond vindt dat de ontwikkeling van windenergie op zee de sector minder zou kunnen schaden dan dat nu het geval is, mits er bij het toewijzen van plangebieden en de daadwerkelijke bouw van windparken op zee ook daadwerkelijk rekening gehouden wordt met de belangen van de visserijsector. Het mijden van visgronden bij de aanleg van windparken is een belangrijke voorwaarde voor de duurzame ontwikkeling van de windenergiesector én het behoud van een duurzame, economisch gezonde, visserijsector.

De Nederlandse Vissersbond is van mening dat er momenteel een dusdanige drang is ontstaan binnen overheidsinstanties om de Noordzee “vol te bouwen”, om zo aan diverse (internationale) afspraken te kunnen voldoen, waaronder het Europese Energieakkoord in relatie tot (i.r.t.) de bestaande en te realiseren windparken op zee, en de Natura2000-instandhoudingsdoelstellingen i.r.t. het behoud en de ontwikkeling van de natuur op en in zee. Echter, de belangen van de beroepsvissers worden naar onze mening te weinig erkend in de belangenafweging en realisatie van plannen in de Noordzee. De visserijsector is in alle plannen, en zeker de plannen voor de aanleg van windparken op zee, het spreekwoordelijke ‘ondergeschoven kindje’.

Ecologie

De Nederlandse Vissersbond vindt dat de impact van (voorbereidende werkzaamheden voor) grootschalige windenergie op zee onvoldoende wetenschappelijk is onderzocht. Er heerst grote onzekerheid over wat de invloed op het zeeleven en de visstand is, met name op de lange termijn.

Rasenberg *et al.* (2015) beschreef dat de algemene verwachting is dat, vanwege de harde substraten, dat wil zeggen steenstort rond de kolommen (= windturbines en platforms) en de kolommen zelf, alsmede het ontbreken van sleepnetvisserij de visstand zal toenemen. Echter, deze verwachting is niet gestoeld op daadwerkelijk uitgevoerd onderzoek. Daarnaast beschreef Rasenberg *et al.* (2015) ook het volgende: *“geïnterviewde Britse vissers, die daadwerkelijk in de windparken hebben gevist stellen dat de kabeljauwstand zelfs is verminderd, wat zij wijten aan elektromagnetische straling van de kabels en/of lawaai van de windturbines. De zeebaars- platvis- en schaaldieren stand zou niet noemenswaardig veranderd zijn. Ook stellen zij dat de visgronden in de parken erg te lijden hebben onder een explosieve toename van zeesterren, die af zouden komen op de mossels die zich aan de kolommen hechten”*.

De bevindingen van de door Rasenberg *et al.* (2015) geïnterviewde Engelse vissers baart de Nederlandse Vissersbond en haar leden ernstige zorgen. Daarnaast melde Gyimesi *et al.* (2018) dat bij de vismonitoring van PAWP en OWEZ echter weinig effecten aantoonde van het verbod van visserij (inclusief bodem beroerende visserij) op bodemvissen in het windpark (in het bijzonder bodemvissen). Het lijkt erop dat er vooralsnog geen positief effect is van een verbod van bodem beroerende visserij in het plangebied op de vispopulatie.

Het is aangetoond dat de beoogde blijvende constructies, zijnde platforms en de windturbines, ongunstige effecten zullen hebben op het ecosysteem en, als gevolg daarvan, de visserij. Ongunstige effecten zoals voor benthische organismen zijn middels onderzoek reeds aangetoond: benthische organismen komen in kleinere hoeveelheden voor in niet bevisbare delen van zee (een bestaand gasplatform is onderzocht met als doel ook een uitspraak te kunnen doen over de toekomstig te bouwen windmolenparken) dan gebieden waar gevist wordt (Glorius *et al.*, 2016) en de benthische soortensamenstelling in en rondom de Nederlandse windmolenparken komen nauwelijks overeen met de soortensamenstelling in en rondom Nederlandse natuurlijke riffen (Coolen *et al.*, 2017). In het onderzoek van Coolen *et al.* (2017) werd een toename gevonden in het aantal soorten in en rondom windmolenparken, maar in dit onderzoek werd voornamelijk 'nieuwe' soorten aangetroffen, soorten die voorheen niet werden aangetroffen in het gebied. Er is dus sprake van verandering in de soortensamenstelling.

Naar verwachting zal een verandering in de benthische soortensamenstelling ook doorwerken in de voedselketen en kan in potentie zodoende dus ook effect hebben op de aanwezigheid van de nu aangetroffen vis/schaaldiersoorten in de windmolenparken en de directe omgeving. Hier kan uit worden gelezen dat een ingreep in het ecosysteem (verdwijnen of aanpassen van visserij en plaatsen van windturbines) grote gevolgen kan hebben voor het ecosysteem. De effecten zijn in tegenstelling tot wat doorgaans wordt verondersteld niet positief voor de 'originele' aanwezige (doel)soorten. Zo melde Gyimesi *et al.* (2018) bijvoorbeeld dat bij een onderzoek met gezenderde tongen (de tong/*Solea solea* is voor de Nederlandse demersale visserij een van de meest belangrijke soort) er geen kraamkamerfunctie van het OWEZ windpark kon worden aangetoond (Winter *et al.* 2010, van Hal *et al.* 2012).

De Nederlandse Vissersbond uit haar zorg over de visbestanden van de doelsoorten waarop de Nederlandse vissersvloot momenteel commercieel vist in de Noordzee. Momenteel is er te weinig bekend over de effecten van windparken of bijbehorende constructies op zee op het bestaande ecosysteem en de daarin voorkomende, gezonde, visbestanden. Initiële onderzoeken die reeds zijn uitgevoerd tonen aan dat er een aanmerkelijke kans is dat de plaatsing van windparken in zee op termijn effect zal, dan wel kan, hebben op de samenstelling van diverse soorten binnen het ecosysteem. De Nederlandse Vissersbond is dan ook van mening dat in het kader van het 'voorzorgsbeginsel' nader onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek dient plaats te vinden, nu te veel onduidelijk is aangaande de impact op het ecosysteem. En indien nodig dienen door de exploitanten van windparken maatregelen te worden genomen om significant negatieve effecten op het ecosysteem te mitigeren.

In opdracht van Rijkswaterstaat heeft Deltares onderzoek gedaan naar de mogelijke systematische effecten van grootschalige windparken. Het onderzoek toont aan dat de schaalvergroting in offshore wind voor 2030 en zelfs nog meer voor 2050 in de Zuidelijke Noordzee op zeer fundamentele manieren invloed zal hebben op het functioneren ervan. Offshore wind op grootschalig niveau heeft direct effect op wind en golven (Boon *et al.*, 2018). De laatste jaren is er meer grootschalig onderzoek gedaan naar de effecten van windparken op onder andere zeestromingen, turbulentie en veranderingen die mede hierdoor aangebracht worden aan primaire productie (van Berkel *et al.*, 2020). Negatieve veranderingen in primaire productie kunnen op hun plaats weer effect hebben op visbestanden. Verder toonde onderzoek door Rivier *et al.* (2016) naar de effecten van windparken op hydrodynamica en sediment transport aan dat zeestromingen en sediment depositie op regionaal gebied worden beïnvloed. Gezien het feit dat vissers volledig afhankelijk zijn van getij, stroming en watertemperaturen, uit de Nederlandse Vissersbond haar bezorgdheid over deze fundamentele veranderingen in het ecosysteem wanneer windparken op grootschalig niveau actief worden. Ter illustratie kunt u in bijlage 2 een versimpelde illustratie vinden van de effect-keten benadering zoals opgesteld door Boon *et al.* (2018) van offshore windmoleneffecten vanuit verschillende factoren waaruit het ecosysteem van de Noordzee bestaat.

Een langere tijd worden er al zorgen gebaat over de geluidsproductie tijdens werkzaamheden ten behoeve van het realiseren van windmolenparken. Als voorbeeld refereren we naar een artikel in Vroege Vogels met een interview van dhr. W. Verboom en de schokkende titel: “Windmolenparken in zee catastrofaal voor vissen en zeezoogdieren” (Vroege Vogels, 2005). De verontrustende beweringen welke dhr. Verboom aanhaalt in dit interview zorgt er voordat de Nederlandse Vissersbond zich nader heeft verdiept in dit onderwerp. De Nederlandse Vissersbond wil er op wijzen dat door de promotie (deel)onderzoeken van zowel gedragsbioloog dhr. Neo en geluidsdeskundige dhr. Özkan Sertlek nieuwe inzichten zijn verkregen in de gevolgen van geluid op een ecosysteem. Dit is zeker van belang gezien het feit dat er maar een beperkte hoeveelheid aan onderzoeksgegevens naar het effect van geluid op onderwaterleven beschikbaar is. De beroepsvisserij pleit voor nader onderzoek naar het mogelijk onbedoeld verstoren of verjagen van vissen door middel van geluid in het geplande tracé wel overwogen wordt meegenomen in de besluitvorming. Wat zijn de effecten van geluid bij plaatsing van de windturbines op zee? Wat zijn de effecten van het geluid van de draaiende windturbines en de bijbehorende trillingen van de turbines richting de zeebodem? Het zijn relevante vragen waarop vooralsnog geen sluitende antwoorden gegeven zijn.

Neo *et al.* (2015) constateerde in een onderzoek dat zeebaarzen zich na enige tijd herstelden naar hun normale zwemgedrag en dat ze gewend leken te raken aan de geluiden. Opmerkelijk was wel dat de vissen eerder wendden aan een harder geluid dat langdurig werd afgespeeld dan aan een zachter geluid met pauzes (Neo *et al.*, 2015). Na elke pauze leken de vissen telkens weer te schrikken van het geluid (Neo *et al.*, 2015). Dit onderzoek bevestigt dat we met menselijke perceptie snel een verkeerde interpretatie kunnen maken zonder degelijk onderzoek. Dit zou betekenen dat de onderwater geluidseffecten (zeker met de toenemende scheepsverkeer op kleiner deel van Noordzee) mogelijk sterker zijn dan nu vaak wordt verondersteld. Een onderzoek naar onderwater geluid waar modelleringen zijn gemaakt van geluidsverspreiding, wat van belang is voor het voorspellen van effecten op het leven onderwater door Özkan Sertlek *et al.* (2016), had dit mogelijk beter inzichtelijk kunnen maken.

Ook in een onderzoek naar het effect van heien op kabeljauw (*Gadus morhua*) kwam naar voren dat er sprake was van een schrikreactie bij het heien van de zogenaamde monopiles van windmolens (van der Knaap *et al.*, 2022). Bij deze schrikreactie zwommen vissen naar de bodem en zwommen de vissen verder weg van waar het geluid vandaan kwam. Ook al werden er in dit onderzoek geen lange termijn effecten gemeten, waarschuwen de onderzoekers wel voor een cumulatief effect wanneer er sprake is van gelijktijdige hei-activiteiten en dat er meer onderzoek moet worden gedaan naar de effecten op andere soorten. Door meer onderzoek te doen naar de negatieve effecten van deze activiteit kunnen wellicht toekomstige ongewilde negatieve gevolgen voor bijvoorbeeld de visstand kunnen worden voorkomen. Een ander onderzoek naar het effect van antropogene geluiden op kabeljauw waarschuwt daarentegen dat wanneer voedselinname en de mate van populatiegroei worden aangetast, dit grote effecten kan hebben op populatieniveau wanneer deze de vruchtbaarheid, overleving en de ‘age of maturation’¹ beïnvloeden (Soudijn *et al.*, 2020).

De beroepsvisserij heeft te maken met diverse natuurbeschermingsregels en daartoe behorende wetgeving. Het wordt steeds lastiger om de benodigde vergunningen op basis van de Wet natuurbescherming (Wnb-vergunningen) te verkrijgen. De beroepsvisserij hebben te maken met vele kritische (ecologische) eisen waaraan zij moeten voldoen en hier werken de vissers met zorg aan mee. Daarom wil de beroepsvisserij, een activiteit welke al eeuwenlang plaatsvindt op de Noordzee, voorkomen dat er negatieve effecten optreden op het ecosysteem van de Noordzee en aangrenzende wateren, voortkomend uit dit windenergieproject. Zeker als eventuele negatieve gevolgen in de toekomst worden gebruikt om de beroepsvisserij (wederom) verder in te perken vanwege cumulatieve effecten.

¹ Leeftijd wanneer een vis geslachtsrijp is

Evenals het plan 'cNRD PAWOZ-Eemshaven' dient de beroepvisserij ook (periodiek) vergunningen aan te vragen voor de beroepsmatige visserijactiviteiten die zij uitvoert. Hierbij dienen Passende Beoordelingen geschreven te worden, waarbij o.a. de effecten van de visserijactiviteiten dienen te worden gecumuleerd met de effecten van overige (reeds bestaande/gegunde) activiteiten binnen het Noordzeegebied. Gelet op het feit dat dit voorbereidende werkzaamheden zijn voor het uiteindelijke beoogde doel van deze activiteit (= realisatie windmolenparken) zullen de grootschalige en blijvende activiteit, in combinatie met de eventuele negatieve effecten op het ecosysteem van deze activiteit, is de verwachting dat het verkrijgen van de benodigde vergunningen voor de beroepvisserij zullen worden bemoeilijkt.

Meulensdijk (2018) vermeldt dat de provincie Groningen de windmolens stil zet om de vogelsterfte tegen te gaan. De windmolens zijn stilgelegd op basis van het verslag van Krijgsveld *et al.* (2016), welke concludeerden dat er gemiddeld 33 vogels per turbine per jaar slachtoffer werden (in de Eemshaven, geen landelijk gemiddelde). Vogels genieten, op basis van (inter)nationale wet- en regelgeving, een goede bescherming. Een concreet voorbeeld van de gevolgen van de bescherming van vogels op visserij is dat er een project is opgezet om de interactie tussen Zwarte-zee-eenden en Spisulavisserij te volgen, namelijk: 'Ruimte voor vogels en vissers: handelingsperspectief voor een duurzame visserij op *Spisula subtruncata* in de Nederlandse kustwateren'. Dit project heeft het mogelijk gemaakt om een tijdelijke Wnb-vergunning te krijgen met een aantal strenge voorwaarden. Een belangrijk gebied voor zowel de Spisulavisserij als Zwarte-zee-eenden bevindt zich ten westen van IJmuiden, omdat de hoogste aantallen en biomassa van *Spisula* bij Nederland is waargenomen in 2017 en hier met een onregelmatig patroon ook hoge aantallen (duizenden) Zwarte-zee-eenden worden aangetroffen (Troost *et al.*, 2017 en Liliypaly *et al.*, 2018). De Nederlandse Vissersbond wil erop wijzen dat de voorbereidende werkzaamheden van de windmolens gepland staan in een belangrijke gebied van *Spisula* en Zwarte-zee-eenden. Hierdoor bestaat de kans dat er verstoring optreedt en Spisulabanken irreversibele schade toe worden gebracht. Dit zou grote gevolgen kunnen hebben voor de afgifte van Wnb-vergunning voor Spisulavisserij in andere jaren. Zo zal het bijvoorbeeld men dit gebied kunnen sluiten voor (*Spisula*)visserij zodat de populaties weer kunnen aansterken van de geleden schade van de voorbereidende werkzaamheden voor de windmolenpark. Verder waarschuwen wetenschappers dat men waakzaam moet zijn met het verder uitbouwen van windmolen parken op zee die spannen over de gehele lengte van vliegroutes van vogelpopulaties (Fox & Petersen, 2019). De angst bestaat dat vogels in dit geval vaker te maken zullen krijgen aanvaringen met windturbines. De Nederlandse Vissersbond wil er graag op attenderen dat de gevolgen voor de vogels van groot belang zijn voor het verkrijgen van de gewenste vergunningen en dat er nu nog vele onzekerheden zijn over de gevolgen van (voorbereidende werkzaamheden voor) windmolens op zee.

Onderzoek

Samengevat betekent één en ander dat het aangewezen gebied "onbruikbaar/minder bruikbaar" is voor visserij groter is dan enkel de windmolenparken zelf. Daarnaast zijn concrete alternatieve mogelijkheden voor de visserij in Nederlandse windmolenparken beperkt en niet goed in de praktijk getest (Rasenberg *et al.*, 2015). Het is van groot belang dat er meer en gedegen onderzoek wordt verricht naar de gevolgen op het ecosysteem d.m.v. het plaatsen van windmolenparken en aanverwant is er gericht onderzoek benodigd naar de opties voor doorvaart en medegebruik. Zo ligt het in de verwachting dat de visserij op krabben en kreeften in windparken op zee wellicht rendabel kan worden, maar ook dit is afhankelijk van diverse randvoorwaarden (Rasenberg *et al.*, 2015). Tegelijkertijd wordt door de meeste vormen van medegebruik de doorvaartmogelijkheid belemmert (Bolman *et al.*, 2019). Zo is het noodzakelijk om (meer) rekening te houden met de belangen van de demersale sleepnetvisserij aangezien deze groep vissers de meeste hinder en bijbehorende (financiële) schade ondervindt van de windparken op zee.

Ondanks alle consultaties de afgelopen jaren stelt de Nederlandse Vissersbond dat het belang van de beroepvisserij en dat van het ecosysteem te weinig erkend en meegenomen is in de plannen. De visserijsector voelt zich dan ook niet serieus genomen en de betrokkenen hebben onvoldoende gevoel

bij de verliezen die door deze beroepsgroep geleden worden. De visserij is gebaat bij een gezond ecosysteem en aantasting ervan dient te worden voorkomen.

De kansen van de visserij zijn afhankelijk van de kennis van welke organismen goed gedijen in deze nieuwe ecosysteem. Daarom dienen er opnames te worden gedaan wat betreft de impact en de gevolgen van de installaties op het mariene milieu inclusief de visbestanden. Daarnaast is het voor het aanvragen van diverse vergunningen, onder andere op basis van de Wet natuurbescherming, voor visserij-activiteiten zeer belangrijk om te weten wat de cumulatieve effecten zijn van diverse activiteiten op zee. Hiervoor zijn de gezamenlijke effecten van diverse activiteiten op zee voornamelijk belangrijk voor vogelbestanden. Daarom zou de Nederlandse Vissersbond graag zien dat deze cumulatieve effecten nader worden onderzocht.

Plaatsing kabels

De Nederlandse Vissersbond is van mening dat de nog te ontwikkelen en te realiseren windparken op zee geplaatst moeten worden in gebieden die weinig worden bevestigd. Het plaatsen van de kabels zal rijke visgronden doorkruisen. Doordat de plaatsing van kabels onmisbaar is voor de realisatie van het windpark zal de Nederlandse Vissersbond graag willen zien dat er gekozen wordt voor de tracé met de minste impact op visserij, namelijk het tracé met de kortste route door de zeebodem. Aansluitend streeft de Nederlandse Vissersbond ernaar dat de kabels op voldoende diepte worden gegraven. De visserijsector heeft in het verleden vaker zorgen geuit over kabels van windmolenparken die bloot komen te liggen op de bodem van de Noordzee, omdat netten eventuele schade zouden kunnen aanrichten aan deze kabels. Zo stelde TenneT in het verleden bij het ontwerpbesluit "Net op zee Hollandse Kust (noord) en Hollandse Kust (west Alpha)" het volgende hierover: "Dat kabels niet bloot komen te liggen is ook het belang van TenneT. Blootliggende kabels kunnen makkelijker beschadigen, door o.a. noodankers, visnetten en gezonken afval. TenneT kiest daarom voor een begraafdiepte die in principe geen onderhoud vergt gedurende de levensduur van de kabels. Ook geldt er vanuit de Waterwet een verplichte begraafdiepte met daarbij een monitorings- en herstelverplichting". We hopen dat ook tijdens deze werkzaamheden TenneT ervoor kiest om de kabels op voldoende diepte in de zeebodem te willen gaan plaatsen, waarbij het de voorkeur geniet om dit op minimaal drie meter diepte te plaatsen. Aanvullend is het voor de beroepsvisserij van belang dat de werkzaamheden in een korte tijd gebeuren i.v.m. overlast, door middel van verstoring doelsoorten en fysieke verstoring van vismogelijkheden bijvoorbeeld door kabels of werktuigen. Wij pleitten daarom voor een korte periode, gezamenlijk geen meerdere kwartalen/jaren duurt, voor het legen en daadwerkelijk ingraven van de kabels.

Daarnaast blijft de Nederlandse Vissersbond bezorgd over de gevolgen van de toekomstig te realiseren windmolenparken en meer specifiek ten aanzien van de gevolgen van windmolenparken op de beroepsvisserij die in de directe omgeving plaatsvindt. Duidelijk is dat het ecosysteem in de voormalige visgronden en directe omgeving zal gaan veranderen met deze nieuwe "kunstwerken" en aanverwant de beperkingen van de visserijactiviteiten rondom de windparken.

Tot slot

Wij gaan ervan uit dat we u voldoende hebben geïnformeerd omtrent het belang van visserij door middel van deze zienswijze. Wij willen als belanghebbende worden gekend in de verdere besluitvorming en zouden zo nodig graag nadere mondelinge toelichting van deze zienswijze willen geven. Mocht u naar aanleiding van deze brief vragen hebben, dan kunt u contact opnemen met [REDACTED] via telefoonnummer [REDACTED] of per e-mail [REDACTED]. Ik vertrouw erop dat u onze zienswijze serieus in overweging neemt. Bij voorbaat dank voor uw medewerking en in afwachting van uw antwoord.

Met vriendelijke groet,

NEDERLANDSE VISSERSBOND

Referenties

- Bolman, B., Boon, A., Maarse, M., Roetert, T., Schouten, J.J. en Vergouwen, S., 2019. Verkenning toekomstig medegebruik windparken. Deltares rapport 11203133-002-ZKS-0007
- Boon, A.R., Caires, S., Wijnant, I.L., Verzijlbergh, R., Zijl, F., Schouten, J.J., Muis, S., van Kessel, T., van Duren, L. en van Kooten, T., 2018. Assessment of system effects of large-scale implementation of offshore wind in the southern North Sea. Deltares rapport 1202792-002-ZKS-0006
- Coolen, J.W.P., van der Weide, B., Cuperus, J., van Moorsel, G., Blomberg, M., Faasse, M., Bos, O.G. en Lindeboom, H. J. Chapter 6: BENTHIC BIODIVERSITY ON OLD PLATFORMS, YOUNG WIND FARMS AND ROCKY REEFS, onderdeel van thesis verslag: Coolen, J.W.P. North Sea Reefs. Benthic biodiversity of artificial and rocky reefs in the southern North Sea 203. PhD thesis, Wageningen University & Research, Wageningen, NL, 2017. DOI 10.18174/404837.
- Fox, A. D., & Petersen, I. K. (2019). Offshore wind farms and their effects on birds. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr*, 113, 86–101. <https://www.researchgate.net/publication/335703152>
- Glorius, S., van Hal, R., Kaag, K., van der Weide, B., Chen, C., van Kooten, T., 2016. Benthic development around a gas platform in the North Sea - a small scale closure for fisheries; A trait based approach. Wageningen, Wageningen Marine Research (University & Research centre), Wageningen Marine Research report C121/16, pp: 422.
- Gyimesi, A.E.L., Rebolledo, B., Kleyheeg-Hartman, J.C., de Jong, J.W., Teunis, M., Didderen, K., Boonman, M., Schutter M. en Fijn R.C., 2018. Achtergronddocument ten behoeve van MER en PB windenergiegebied Hollandse Kust (noord). Kavel V en VI: vogels, vleermuizen, vissen en benthos. Bureau Waardenburg Rapportnr. 18-068. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Krijgsveld, K.L., Kleyheeg-Hartman, J.C., Klop E. en Brenninkmeijer, A., 2016. Stilstandsvoorziening windturbines Eemshaven. Mogelijkheden en consequenties. Bureau Waardenburg-rapportnr 16-100. Altenburg & Wymenga, Veenwouden en Bureau Waardenburg, Culemborg
- Lindeboom, H. J., Kouwenhoven, H. J., Bergman, M.J.N., Bouma, S., Brasseur, S., Daan, R., Fijn, R.C., de Haan, D., Dirksen, S., van Hal, R., Hille Ris Lambers, R., ter Hofstede, R., Krijgsveld, K.L, Leopold, M. en Scheidat, M., augustus 2011. Short-term ecological effects of an offshore wind farm in the Dutch coastal zone; a compilation. IOP Publishing Ltd, Environmental Research Letters, Volume 6, Nummer 3.
- Lilipaly S., Arts, F.A., Sluijter, M. en Wolf, P.A., 2018. Midwintertelling van zee-eenden in de Waddenzee en Nederlandse kustwateren in november 2017 en januari 2018. Rapport RWS – Centrale Informatievoorziening. Rapport BM 18.24 DPM Rapportnr. 2018-05. Delta ProjectManagement, Vlissingen.
- Meulendijks, J., 18 april 2018. Groningen zet windmolens stil om vogelsterfte tegen te gaan: windboeren niet blij. Web artikel, de monitor, KRO_NCRV. Link: <https://demonitor.kro-ncrv.nl/artikelen/groningen-zet-windmolens-stil-om-vogelsterfte-tegen-te-gaan-windboeren-niet-blij>
- Neo, Y. Y., Ufkes, E., Kastelein, R. A., Winter, H. v., ten Cate, C., & Slabbekoorn, H. (2015). Impulsive sounds change European seabass swimming patterns: Influence of pulse repetition interval. *Marine Pollution Bulletin*, 97, 111–117
- Özkan Sertlek, H., Aarts, G., Brasseur, S., Slabbekoorn, H., ten Cate, C., von Benda-Beckmann, A. M., & Ainslie, M. A. (2016). Mapping underwater sound in the dutch part of the North Sea. *Advances in*

Experimental Medicine and Biology, 875, 1001–1006. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-2981-8_124

Rasenberg, M., Smith, S., Turenhout, M. Taal, K. (2015) Vissen in windmolenparken: inventarisatie van de (on)mogelijkheden. IMARES Rapport [C030/15]

Rivier, A., Bennis, A. C., Pinon, G., Magar, V., & Gross, M. (2016). Parameterization of wind turbine impacts on hydrodynamics and sediment transport. *Ocean Dynamics*, 66(10), 1285–1299. <https://doi.org/10.1007/S10236-016-0983-6>

Soudijn, F. H., Kooten, T. van, Slabbekoorn, H., & Roos, A. M. de. (2020). Population-level effects of acoustic disturbance in Atlantic cod: a size-structured analysis based on energy budgets. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 287(1929), 20200490. <https://doi.org/10.1098/RSPB.2020.0490>

Troost, K., Perdon, K.J., van Zwol, J., Jol, J. en van Asch, M, 13 september 2017. Schelpdierbestanden in de Nederlandse kustzone in 2017. Stichting Wageningen Research Centrum voor Visserijonderzoek (CVO), CVO rapport: 17.014.

van Berkel, J., Burchard, H., Christensen, A., Mortensen, L. O., Petersen, O. S., & Thomsen, F. (2020). The effects of offshore wind farms on hydrodynamics and implications for fishes. *Oceanography*, 33(4), 108–117. <https://doi.org/10.5670/OCEANOLOG.2020.410>

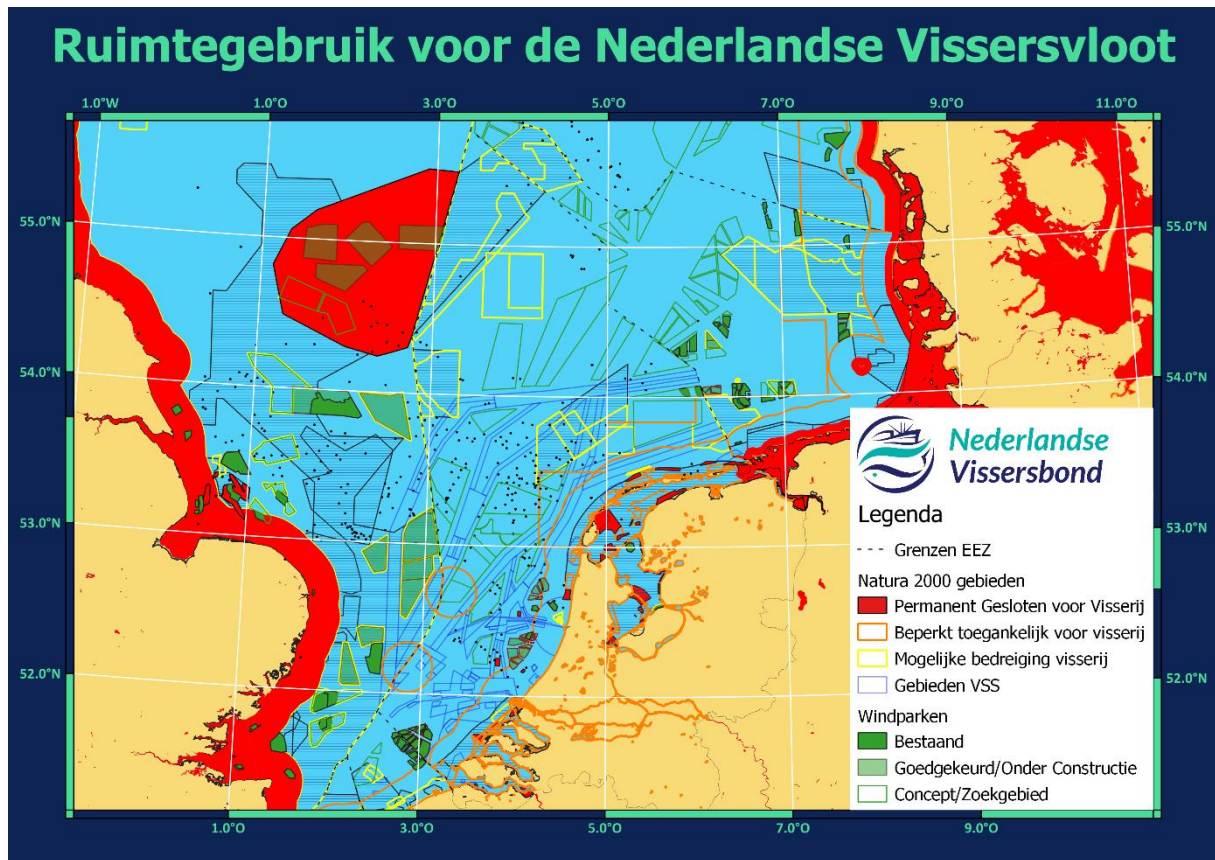
van der Knaap, I., Slabbekoorn, H., Moens, T., van den Eynde, D., & Reubens, J. (2022). Effects of pile driving sound on local movement of free-ranging Atlantic cod in the Belgian North Sea. *Environmental Pollution*, 300, 118913. <https://doi.org/10.1016/J.ENVPOL.2022.118913>

Van Hal R., B. Couperus, S. Fassler, S. Gastauer, B. Griffioen, N. Hintzen, L. Teal, O. van Keeken, E. Winter, 2012. Monitoring- and Evaluation Program Near Shore Wind farm (MEP-NSW) - Fish community. IMARES Report C059/12 OWEZ_R_264_T1_20121215_final_report_fish.

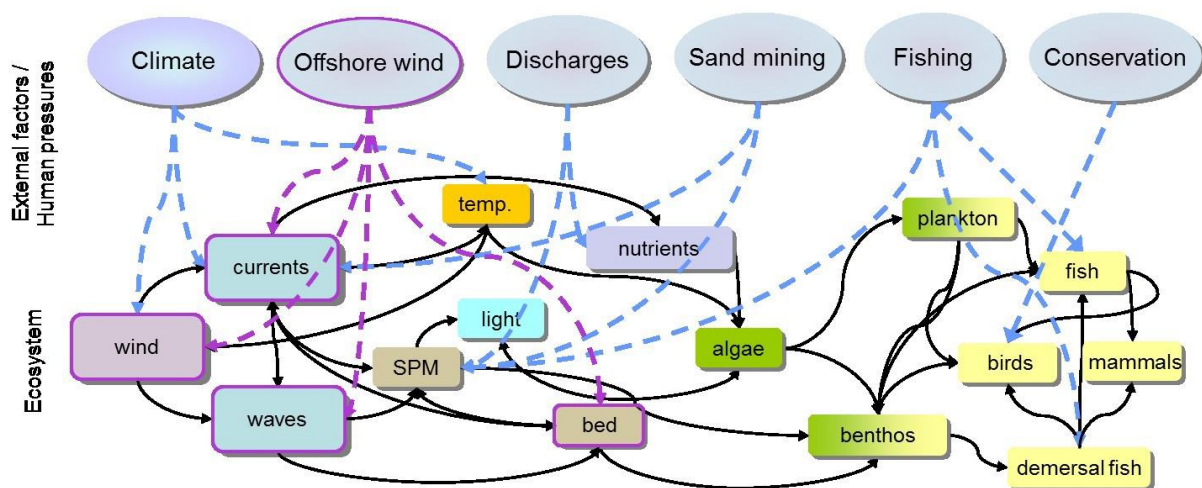
Vroege vogels, 3 juli 2005. Windmolenparken in zee catastrofaal voor vissen en zeezoogdieren. Artikel ten behoeve van interview met Wim Verboom, link: <https://vroegevogels.bnnvara.nl/nieuws/windmolenparken-in-zee-catastrofaal-voor-vissen-en-zeezoogdieren>.

Winter, H.V., G. Aarts & O.A. van Keeken 2010. Residence time and behaviour of sole and cod in the Offshore Wind farm Egmond aan Zee (OWEZ). Report number OWEZ_R_265_T1_20100916. Imares Wageningen UR.

Bijlage 1 Ruimtegebruik Noordzee

Bijlage 2 Systematische effecten van grootschalige implementatie van offshore windparken

BRON: Boon *et al.*, 2018.

Verzonden: 11/10/2022 4:43:43 PM

Onderwerp:

Project: PAWOZ c-NRD

Achternaam: [REDACTED]

Tussenvoegsel(s):

Voorletters: [REDACTED]

Straat: Neue Straße

Huisnummer: 1

Postcode: 26757

Woonplaats: Borkum

Land: Duitsland

Telefoonnummer:

E-mailadres: [REDACTED]

Als: stad

(Mede) namens:

Organisatie: Stadt Borkum

Zijn er naar uw mening andere alternatieve locaties die moeten worden onderzocht?

Geen bekend.

Zijn er naar uw mening andere of aanvullende milieueffecten die moeten worden onderzocht?

Ja, zie bijlage.

91676560_8259924_20221110172801.pdf

Zijn er naar uw mening andere aspecten die moeten worden betrokken bij het toetsingskader?

Ja, zie bijlage.

Stadt Borkum – Postfach 2060 – 26746 Borkum

Bureau Energieprojecten
Inspraakpunt „PAWOZ cNRD“
Postbus 111
9200 AC Drachten
Niederlande

Ordnungsabteilung
Neue Straße 1
26757 Borkum

Auskunft erteilt Frau Franke
Zimmer: 6

Telefon (04922) 303- 205
Fax (04922) 303 -288
E-Mail:
[REDACTED]

Geschäftszeichen:

Datum: 10. Nov. 2022

Auslegung des Entwurfs des Berichts zur Reichweite und Detailtiefe der strategischen Umweltprüfung (SUP) zum Programm Anschluss von Offshore- Windparks (PAWOZ)- Eemshaven

hier: Stellungnahme der Stadt Borkum

Sehr geehrte Damen und Herren,

nachfolgend gebe ich für die Stadt Borkum folgende Stellungnahme über den Berichtsentwurf über die Anbindung der Offshore- Windenergie- Eemshaven vom 30. September 2022 ab. Die Stadt Borkum möchte bei der Wahl der möglichen Trassen „A“ und „B“ anmerken, dass diese durch das Naturschutzgebiet „Borkumse Stenen“ verlaufen. Dieses Gebiet ist von Riffen und großen Steinen geprägt. Das Schutzgebiet ist auf deutschem Hoheitsgebiet mit zwei weitere Natura 2000- Gebieten verbunden, welche von Meereslebewesen als Korridor, Nahrungshabitat und Ruheplätze genutzt werden. Vor allem für die auf der roten Liste stehenden Schweinswale hat das angrenzende Naturschutzgebiet „Borkumer Riffgrund“ als Zufluchtsort und zur Aufzucht der Kälber an Bedeutung gewonnen. Das wertvolle Ökosystem „Borkumse Stenen“ könnte durch den möglichen Bau der Erdgasplattform und deren Pipelines durch Schiffsverkehr, Schadstoffen, Emissionen usw. sehr beansprucht werden. Eine weitere zusätzliche Belastung ist daher unbedingt zu vermeiden. Auch sollte die geplante Offshore- Plattform zur Umwandlung des Stroms in ausreichenden Abstand und unter kumulierenden naturschutzfachlichen Aspekten beleuchtet werden. Hier sind ebenfalls Aspekte zu Lärmemissionen, Schadstoffe durch Korrosionsstoffe, Beeinträchtigung der benthischen Lebensgemeinschaft und Kollisionsgefahr für Vögel durch Anlockeffekte der Plattform zu beachten. Beim Bau der Plattform sollte der Einsatz von Lärmschutzmaßnahmen wie beispielsweise Blasenschleier überprüft werden. Auch die Vielzahl der neuen Vorhaben zur Verlegung von (Erdgas-) Pipelines oder anderen Kabelverlegungen sollte bei der Wahl des Ortes und des Zeitraumes des Bauvorhabens mitbedacht werden, um den Störungszeitraum sowie -umfang zu minimieren und Lebensräume nicht zu zerschneiden.

Bankverbindung:
Sparkasse Leer-Wittmund
BLZ: 285 500 00 KTO: 300 161 7
IBAN: DE 12 2855 0000 0003 001617
BIC: BRLADE21LER

Borkumer Volksbank
BLZ: 282 915 51 KTO: 120 385 040 0
IBAN: DE57 2829 1551 1203 8504 00
BIC: GENODEF1ESE

OLB Borkum
BLZ: 280 200 50 KTO: 816 112 460 0
IBAN: DE50 2802 0050 816 112 4600
BIC: OLBODEH2XXX

Postbank Hannover
BLZ: 250 100 30 KTO: 186 063 05
IBAN: DE40 2501 0030 0018 6063 05
BIC: PBNKDEF

Sprechzeiten:
Mo.-Fr. 08:30 – 13:00 Uhr
Mo.u. Mi. 14:00 – 17:00 Uhr

Kommunikation:
Telefon: (04922) 303-0
Fax: (04922) 3200
E-Mail: stadt@borkum.de
Internet: www.stadt-borkum.de

Da Robben, Schweinswale, Fische und Vögel die Kabelbaustelle meiden, sollte bei der Auswahl des Bauzeitenfensters, für die Verlegung der Trassen die Hauptvogelsaison und Populationszyklen der Meereslebewesen beachtet werden um mögliche Auswirkungen auf Fledermäuse, Rast- und Zugvögel, sowie Meereslebewesen zu reduzieren.

Eine weitere wichtige Rolle spielt ebenso die Isolierung der Kabel, um einer Erwärmung und die Entstehung magnetischer Felder auf das direkte Umfeld entgegenzuwirken. Des Weiteren hat das Umpflügen der Verlegeschnesen einen hohen Einfluss auf die dort lebenden Wasserorganismen durch Trübung, Remobilisation von Schadstoffen usw.. Die dabei freigesetzten Schadstoffe, sollten auf ihre Auswirkungen und im Zusammenhang für die Agenda 2050 für das Wattenmeergebiet untersucht werden. Eventuelle Wartungsarbeiten würden immer wiederkehrende Eingriffe für den Standort bedeuten, weshalb die Kabelverlegung nicht durch ein Referenz- oder Natura 2000- Gebiet führen sollte.

Wie in dem Entwurf festgestellt, ist bei den Trassen „I“ und „II“ nicht auszuschließen, dass durch die Strömung und Schifffahrt im Bereich der Ems eine stärkere Verlagerung des Sedimentes stattfinden kann, sodass vorhandene Kabel schneller freigelegt und für Schiffsunglücke und Korrosion zugänglicher gemacht werden. Dies wäre mit einer tieferen und komplexeren Kabelverlegung und damit größeren Einflüssen auf die Umwelt verbunden. In Anbetracht der unterschiedlichen Umweltauswirkungen der vorgestellten Trassen, gilt hier zu ermitteln, ob die einhergehenden Beeinträchtigungen durch die Vorbelastungen des Ems-Gebietes minimaler als an den anderen Standorten ausfallen würden.

Ebenso sollte nicht unbeachtet bleiben, dass Salzwiesen nicht nur ein schützenswerter Lebensraum darstellen, sondern auch einen großen Beitrag zum Klimawandel beitragen. Salzwiesen assimilieren CO₂ aus der Luft und wandeln es in organisches Material um, welches dann in Sediment gespeichert wird. Im Gegensatz zu Mooren speichern sie bis zu der 10-fachen Menge CO₂ pro Jahr. Laut einer Studie von der Universität Hamburg und BIOCONSULT aus dem Jahr 2021 weisen die Salzwiesen des Wattenmeeres mit 1,1-1,5 t C/ha und Jahr ein hohes Blue Carbon- Potenzial auf. Deshalb sollten Eingriffe in diesen Naturraum vermieden oder so gering wie möglich ausfallen.

Mit freundlichem Grüßen

Bankverbindung:
Sparkasse Leer-Wittmund
BLZ: 285 500 00 KTO: 300 161 7
IBAN: DE 12 2855 0000 0003 001617
BIC: BRLADE21LER

Borkumer Volksbank
BLZ: 282 915 51 KTO: 120 385 040 0
IBAN: DE57 2829 1551 1203 8504 00
BIC: GENODEF1ESE

OLB Borkum
BLZ: 280 200 50 KTO: 816 112 460 0
IBAN: DE50 2802 0050 816 112 4600
BIC: OLBODEH2XXX

Postbank Hannover
BLZ: 250 100 30 KTO: 186 063 05
IBAN: DE40 2501 0030 0018 6063 05
BIC: PBNKDEF

Sprechzeiten:
Mo.-Fr. 08:30 – 13:00 Uhr
Mo.u. Mi. 14:00 – 17:00 Uhr

Kommunikation:
Telefon: (04922) 303-0
Fax: (04922) 3200
E-Mail: stadt@borkum.de
Internet: www.stadt-borkum.de